

Obiteljska kohezivnost i komunikacija s roditeljima - Mišljenje adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu

Lukajić, Andrea

Master's thesis / Diplomski rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:571260>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-30**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI
ODSJEK ZA PEDAGOGIJU

**Obiteljska kohezivnost i komunikacija s roditeljima – mišljenje
adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu**

Diplomski rad

IME I PREZIME STUDENTICE: Andrea Lukajić

STUDIJ: Sveučilišni diplomski jednopredmetni studij pedagogije

MENTORICA: red.prof.dr.sc. Jasminka Zloković

Rijeka, 2016. godina

SADRŽAJ

SAŽETAK	4
SUMMARY	5
1 UVOD	6
2 OBITELJ KAO ODGOJNA SREDINA	8
2.1. Pojam i definicije obitelji	8
2.2. Teorije obitelji	10
2.3. Utjecaj obitelji na razvoj djece	19
2.4. Cirkumpleks model bračnog i obiteljskog funkcioniranja	24
3 NEKA ISTRAŽIVANJA OBITELJSKOG I BRAČNOG FUNKCIONIRANJA	33
3.1. Bračni i obiteljski odnosi.....	33
3.2. Obitelji sa specifičnim problemima.....	34
3.3. Obiteljski sistemi i zdravlje	35
4 SURADNJA UČENIČKOG I RODITELJSKOG DOMA	37
5 PRIKAZ METODOLOGIJE EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	40
5.1 Predmet istraživanja	40
5.2 Cilj istraživanja i specifična istraživačka pitanja.....	40
5.3 Svrha istraživanja	41
5.4 Hipoteze istraživanja	41
5.5 Identifikacija varijabli.....	41
5.6 Uzorak ispitanika	41
5.7 Metode prikupljanja podataka	42
5.8 Postupci prikupljanja podataka.....	42
5.9 Obrada podataka	43
6 REZULTATI I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA	44
6.1. Opći podaci.....	44

6.2. Mišljenje adolescenata o obiteljskoj koheziji	45
6.3. Mišljenje adolescenata o obiteljskoj komunikaciji.....	51
6.4. Zadovoljstvo komunikacijom u obitelji.....	57
6.5. Percepcija obiteljske kohezivnosti adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu	60
6.6. Zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima kod adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu	61
7. ZAKLJUČCI	63
8. LITERATURA	68
9. PRILOZI.....	72

SAŽETAK

Ovaj rad bavi se obiteljskom kohezijom i komunikacijom s roditeljima adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu. Cilj rada bio je istražiti neke dimenzije obiteljske kohezije i komunikacije te ispitati postoji li povezanost između kohezije obitelji i zadovoljstva komunikacijom u odnosu roditelja i adolescenta iz percepcije adolescenta.

Tema obiteljske kohezije i komunikacije s roditeljima razrađena je kroz teorijski prikaz i istraživanje na uzorku adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu. Teorijski dio rada sastoji se od nekoliko poglavlja u kojima se daje prikaz definicija obitelji, teorija o obitelji te određenja obitelji u suvremenom kontekstu. U tom kontekstu navedena su neka od obilježja obitelji i njezinih zadaća kao i opis teorija o obitelji koje, svaka sa svoje perspektive, opisuju obitelj i njezino funkcioniranje. Isto tako, teorijski je prikazano i funkcioniranje obitelji na primjeru Cirkumpleks modela obiteljskog i bračnog funkcioniranja.

U istraživanju je primijenjen Cirkumpleks model obiteljskog i bračnog funkcioniranja koji se sastoji od tri dimenzije: obiteljske kohezije, fleksibilnosti ili adaptibilnosti i komunikacije u obitelji. Ispitivale su se dvije dimenzije obiteljskog funkcioniranja: obiteljska kohezija i komunikacija. Ispitivanje ovih dimenzija obiteljskog funkcioniranja provedeno je na N=100 ispitanika koji borave u učeničkom i roditeljskom domu. Potvrđeno je da adolescenti koji obitelj procjenjuju kohezivnijom zadovoljniji su komunikacijom s roditeljima od adolescenata koji obitelj procjenjuju manje kohezivnom. Ovim istraživanjem nije pronađena značajna razlika s obzirom na obiteljsku kohezivnost adolescenata koji borave u roditeljskom i učeničkom domu. Nadalje, nije pronađena značajna razlika u zadovoljstvu komunikacijom adolescenta koji borave u učeničkom i roditeljskom domu. Naposljetku, nije pronađena spolna razlika obzirom na zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima.

Ključne riječi: obitelj, obiteljska kohezija, komunikacija, adolescencija, učenički dom

SUMMARY

This paper deals with family cohesion and communication with parents among adolescents who live in their parents home and those who live in students dorm. Main goal of this paper was to explore some dimensions of family cohesion and to explore is there a connection between family cohesion and communication satisfaction in parent adolescent relationship.

Family cohesion and communication with parents is developed through theoretical presentation and research on adolescents who live in students dorm and those who live in their parents home. Theoretical part of this paper consists of several chapters, in chapters are given some definitions of family, theories of family and the definition of family in the modern context. In this context, presents some of the characteristics of the family and its functions and a description of the theory of families, each with their own perspective, describing the family and its functioning. Also, in the paper is theoretically shown and functioning of the family on the example of Circumplex model of family and marital functioning.

This paper applied Circumplex model of family and marital functioning that consists three dimensions: family cohesion, flexibility and family communication. This paper examined the two dimensions of family functioning: family cohesion and communication. Testing of these dimensions of family functioning was conducted on 100 respondents residing in student and parental home. It was confirmed that adolescents who estimated more cohesive family are satisfied with communication with parents of adolescents who estimate less cohesive family. This research has not been confirmed or not found a statistically significant difference in responses to adolescents who daily live with their parents perceive a greater cohesiveness of their families of adolescents who live in a students dorm, adolescents who live in the parental home are more satisfied with communication with parents of adolescents who live in a students dorm and that female respondents are more satisfied communication with parents of male respondents.

Key words: family, family cohesion, communication, adolescence, students dorm

1 UVOD

Tema ovog diplomskog rada je *Obiteljska kohezivnost i komunikacija s roditeljima - mišljenje adolescenata koji borave u učeničkom domu i roditeljskom domu*. Tema će najprije biti razrađena kroz nekoliko poglavlja u kojima će se dati teorijski osvrt na samu obitelj i njezina određenja u suvremenom kontekstu, a potom i poglavljima koja se odnose na funkcioniranje obitelji na primjeru Cirkumpleks modela obiteljskog i bračnog funkcioniranja. Naposljetku, u radu će biti prikazani i rezultati provedenog istraživanja.

Obitelj predstavlja organiziranu i relativno trajnu te reproduktivnu društvenu cjelinu koja ima ograničeno promjenjive obrasce ponašanja vezane uz uloge, strukturu i način djelovanja. Obitelj je sustav koji se nalazi u stalnoj interakciji s drugima i u stalnoj međusobnoj komunikaciji i interakciji (Matejević, 2010). Obitelj se, u vrijeme kada se u njoj nalazi osoba u adolescenciji, nalazi pred novim izazovima u njezinu funkcioniranju zato što je adolescencija period kojim odrastanje završava i vrlo je specifičan period života (Graovac, 2010). Jedna od najvažnijih funkcija obitelji jest ostvarivanje odgojne funkcije. Kako bi se odgojna funkcija ostvarila na adekvatan način potrebna je dobra funkcionalnost obiteljskog sistema. Sustavna obiteljska teorija želi objasniti unutar obiteljske procese: funkcioniranje obitelji, komunikaciju, sukobe, odvojenost i povezanost članova obitelji, integraciju i adaptaciju na promjene (Janković, 2004). Obitelj je sistem sačinjen od subsistema: partnerskog, roditeljskog te subsistema kojeg formiraju djeca. Obitelj je društvena jedinica koja se stalno razvija i mijenja. Svaka faza razvoja u obitelji zahtijeva suočavanje i prilagodbu novim razvojnim zadaćama kao i mogućnosti smanjenja obiteljske funkcionalnosti (Graovac, 2010). U vrijeme adolescencije obitelji se susreću sa značajnim i izazovnim zadacima. Kada je obitelj funkcionalna tada će adolescencija, za člana obitelji koji se u njoj nalazi, proteći bez velikih dramatičnih događaja koji dovode do konflikata između roditelja i adolescenta. Adolescenti se nalaze u fazi života koja teži za što većom neovisnošću od svojih roditelja, a kako bi ta faza za cjelokupnu obitelj bila što jednostavnija bitno je da su roditelji u tim trenucima fleksibilni. To podrazumijeva potrebu da roditelji zadrže svoj autoritet, ali da su pritom sposobni pregovarati sa svojim adolescentom oko njihovih novih potreba. Adolescenti zahtijevaju sve više neovisnosti, a na roditeljima je da prate te promjene i pružaju im podršku (Matejević, 2010).

Istraživanja kvalitete obiteljskih odnosa donose zaključke koji se odnose na to da kvaliteta obiteljskih odnosa značajno utječe na formiranje identiteta te na kasniju psihičku i socijalnu zrelost adolescenta (Erikson, 1963; Papini i sur., 1989; Urbanc i Čiček, 1998, prema Bezinović i sur., 2004). Istraživanja koja su se bavila tematikom funkcionalnosti obitelji i komunikacijom roditelja i adolescenata, potvrdila su kako obitelji koje su balansirane na polju kohezije i adaptibilnosti imaju pozitivnu komunikaciju (Barnes i Olson, 1985) nego obitelji koje su ekstremne u te dvije dimenzije funkcioniranja (Henggeler i Hansen, 1986, prema Kouneski, 2000). Nadalje, „obiteljska kohezivnost snažno određuje zadovoljstvo životom adolescenata, koje je općenito izraženije u mladića nego u djevojaka“ kao i da „loša obiteljska komunikacija ima značajno negativan učinak na zadovoljstvo životom adolescenata u selu nego u gradu...“ (Bezinović i sur., 2004: 167).

2 OBITELJ KAO ODGOJNA SREDINA

U ovome poglavlju bit će prikazana obitelj kao odgojna sredina kroz nekoliko poglavlja koja se odnose na: definiranje obitelji, teorije o obitelji, utjecaj obitelji na razvoj djece, te kroz objašnjenje Cirkumpleks modela bračnog i obiteljskog funkcioniranja te dimenzija koje on podrazumijeva.

2.1. Pojam i definicije obitelji

U najširem smislu obitelj predstavlja biološko i socijalno zajedništvo koje je utemeljeno u skladu s važećim društvenim normama. Obitelj je prva društvena skupina kojoj pojedinac pripada te obzirom na to u njoj razvija osobne potencijale i stavove (Tasić, 1994). Značenje riječi obitelj „jest srodstvena grupa koja živi u zajedničkom domaćinstvu, a čine je prvenstveno roditelji i djeca, najčešće u dva ili tri koljena ulazne ili silazne loze (djed, baka, otac, majka, sinovi, kćeri)“ (Rosić, 1998: 62). Obitelj predstavlja jedinstvenu socijalnu sredinu i glavni čimbenik kada govorimo o razvoju pojedinca (Zloković, 2012). Prema Haralambos i Heald (1980) obitelj je temelj društva zbog čega obitelj predstavlja osnovnu jedinicu društvene organizacije. „Općenito se stoga obitelj shvaća kao univerzalna društvena institucija, kao neizbježan dio ljudskog društva. Kad se zbroje prednosti i loše strane smatra se pozitivnom, kako za pojedinca tako i za društvo kao cjelinu“ (Haralambos i Heald, 1980: 314). Prema Štalekar (2010) obitelj je životna skupina kojoj pripadamo prvoj. Obitelj nije samo zbroj pojedinaca koji je sačinjavaju i koji dijele zajednički psihosocijalni i fizički prostor. Obitelj je socijalni sustav sa svojom strukturom, funkcijama, pravilima, načinima komuniciranja, ulogama te načinima suočavanja s problemima i njihovim rješavanjima. Obitelj je sustav koji je organiziran i koherentan te posjeduje svoju strukturu. Obitelj se definira i kao „temeljna društvena zajednica čija je osobitost sustavna briga za odgoj i u toj zadaći ona je nezamjenjiva“ (Rosić, 1998: 61).

Možemo govoriti o sedam zadaća obitelji:

- biološko – reproduktivna
- odgojna zadaća
- društveno – kulturna
- gospodarska

- moralna
- religijska
- domoljubna zadaća (Vukasović, 1994, prema Rosić, 1998).

Ukoliko obitelji pristupimo sa aspekta pedagoške zadaće koju obitelj ima, onda je možemo definirati kao „odgojnu zajednicu roditelja i djece, zasnovanu na emocijama ljubavi i privlačenja, a karakteriziranu zajedničkim stanovanjem i ekonomskom kooperacijom članova“ (Maleš, 1988, prema Rosić, 1998: 63).

Obitelj, kao i većina drugih socijalnih fenomena, u znanstvenim disciplinama pedagogije, sociologije, psihologije i sl. izaziva nedoumice prilikom utvrđivanja njezinih općih obilježja. Obilježja obitelji koje zastupaju antropolozi kao socijalno priznate te relativno trajnu društvenu zajednicu su:

- uobičajeno započinje brakom
- sastoji se od žene, muža te njihove djece ili djece koju su posvojili
- članovi obitelji čine zajednicu preko zakona te gospodarskih, religijskih, rezidencijalnih te ostalih prava i obaveza (Levi – Strauss, 1971; Haralambos i Held 1994; Rotenberg, 2001, prema Ljubetić, 2007).

Prethodno navedena obilježja obitelji mogu se samo djelomično prihvatiti jer u suvremenom svijetu nalazimo na sve veći broj zajednica koje su u svojoj strukturi vrlo različite što je zapravo temeljno obilježje suvremenih obitelji – strukturalna raznolikost (Ljubetić, 2007). U suvremenim pristupima obitelji žele se obuhvatiti svi tipovi obitelji kako se različite strukture obitelji ne bi smatrale neadekvatnima (Pašalić – Kreso, 2001, prema Zloković, 2012). Kada govorimo o različitim strukturama obitelji tada se misli na odmak od tradicionalne strukture koja pretpostavlja stalnu jedinicu koja se sastoji od bračnog para i djece. Odmak od tradicionalnog poimanja obitelji vidljiv je u sve češćim razvodima, samohranim obiteljima, zaposlenim majkama, zamijenjenim ulogama majke i oca (Schaffer, 2000, prema Ljubetić, 2007). Zamjetna razlika između obitelji koje su tradicionalne i suvremene nalazi se u „činjenicama da je tradicionalna obitelj gotovo „jednolično“ patrijarhalna, dok se neke postmoderne obitelji često istodobno nalaze u konfliktu između obiteljskih vrijednosti iz prošlosti te različitih emancipacijskih uloga, kompeticijskih i virtualnih odnosa koje suvremeni svijet nudi“ (Zloković, 2007: 761).

Obitelj nije ništa različita od ljudskog društva koje se s vremenom mijenja pokušavajući, na taj način, odgovoriti na zahtjeve vremena, društvenog sustava i prostora (Janković, 2004). Stalne transformacije društva dovode do transformacije obitelji koja pri tome mijenja sebe i svoje uloge i prilagođava se društvenim potrebama i zahtjevima (Ljubetić, 2006). Iako se obitelj transformira te nastaju različiti oblici obitelji to ne znači da obitelj „nestaje“ i da se umanjuje važnost odnosa koji su ispunjeni toplinom i emocionalnom bliskošću, ali tradicionalna obitelj nije održiva budući da nailazimo na sve veći broj socijalnih, emancipacijskih, ekonomskih te individualnih promjena života (Zloković, 2007). Pitanja strukture obitelji i njezina funkcioniranja će uvijek privlačiti puno pozornosti znanstvene i stručne javnosti zbog utjecaja na razvoja djeteta (Ljubetić, 2007)., ali ono što je važnije za razvoj članova obitelji, pa tako i djece, jesu obiteljska kohezija i komunikacija (Zloković, 2012).

2.2. Teorije obitelji

Prema Janković (2004) razlikujemo devet teorija o obitelji koje obitelj i njezino funkcioniranje opisuju svaka sa svog aspekta. Teorije su slijedeće:

- Simboličko – interakcijska teorija
- Teorija sukoba
- Teorija spolova
- Teorija socijalne potpore
- Teorija socijalne mreže
- Teorija društvene razmjene
- Biološko – analitička teorija
- Ekološka teorija
- Generalna teorija sustava i obitelj.

Teorija **simboličkog interakcionizma** polazi od komunikacije među članovima obitelji, koja je uočena kao vrlo važna u funkcioniranju i odnosima u obitelji (Janković, 1995). „Simboličko interakcijska teorija polazi od problema u komunikaciji članova obitelji, a pokušaj objašnjavanja klasičnih teškoća u razumijevanju među bračnim partnerima čini srž njezina područja“ (Janković, 2004: 24). Simbolički interakcionizam zauzima vrlo bitno mjesto u proučavanju obitelji. Ova teorija imala je najveći utjecaj na proučavanje obitelji od

bilo koje druge teorijske perspektive (Hays, 1977; Howard, 1981, prema LaRossa i Reitzes, 1993). Prema teoriji, socijalni život odvija se preko jezičnih simbola (Pavić, 1994).

Pojam simbolički interakcionizam može se razlučiti prema tri postavljene hipoteze:

- čovjek stvarima pridaje simboličko značenje,
- samo u interakcijskom procesu nastaje navedeno simboličko značenje te
- onda kada individua upotrijebi određeno značenje ono dobiva na funkciji (Blumer, 1989, prema Miliša, Tolić 2009).

Bitna je „upućenost na analizu simboličke strukture jezika, a zatim na analizu govornih (simboličkih) situacija, odnosno komunikativnog djelovanja uopće, koje podrazumijeva raspodjelu integriranja i njihovo konstituiranje“ (Pavić, 1994: 12). Ova teorija se „koncentrira na ispitivanje *samo prikazujućeg identiteta kao „elementa“ socijalne interakcije* tj. interakcija se promatra kao „susret identiteta“ koji komuniciraju (interagiraju) simbolički“ (Pavić, 1994: 11). U definicijama simboličkog interakcionizma naglašena je važnost komunikacije koja dovodi do interakcije. U interakcijama među članovima obitelji najvažnija je komunikacija do koje dolazi putem: gesta, mimike, riječi, intonacije, kretnji (Janković, 1994). Prema tome, ključni faktor je komunikacija, ona se provodi pomoću simbola. Između najmanje dvije osobe koje sudjeluju u komunikaciji putem simbola, jednaku ulogu ima i pošiljalac i primalac poruke kroz svoja, primjerice, iskustva, emocije, potisnute i osviještene sadržaje, stavove, težnje i potrebe, upravo zbog toga između pošiljaoca i primaoca poruke može doći do nesporazuma, a nesporazumi se mogu razjasniti putem komunikacije i međusobne interakcije (Janković, 1995). U ovom kontekstu misli se na članove obitelji među kojima može doći do nesporazuma tijekom svakodnevne komunikacije. Članovi obitelji ne komuniciraju iz istih uloga što znači da se majka, otac, kćer ili sin u komunikaciji neće i ne mogu isto ponašati u različitim kontekstima. Važna su tri elementa, u odnosu na različite pozicije, iz kojih članovi obitelji stupaju u komunikaciju:

- preuzimanje ili stvaranje određene uloge – odnosi se na preuzimanje uloge koja je karakteristična za određeni kontekst ili društvenu situaciju. Stvaranje uloge podrazumijeva i mijenjanje vlastitog ponašanja u odnosu na zahtjeve koje ta uloga pred osobu postavlja. Kada govorimo o preuzimanju obiteljskih uloga ponekada se one preuzimaju kako bi se dokazale neke osobne ideje osobe
- igranje uloge – odnosi se na prikladno ponašanje osobe koja je ulogu preuzela, a prikladno ponašanje podrazumijeva i dosljednost u ponašanju sukladno preuzetoj ulozi

- kreiranje same uloge – odnosi se na transformaciju društvenim normama preuzete uloge prema vlastitim viđenjima, aspiracijama i potrebama osobe koja ulogu kreira (Janković, 2004: 24).

Kao kritika teoriji simboličkog interakcionizma je što ona zanemaruje ulogu emocija u interakciji, ulogu moći, nesvjesnih procesa, ekonomskih, manjinskih, političkih čimbenika i ulogu društvenog konteksta (Miliša, Tolić, 2009).

U **teoriji sukoba** zastupa se stav da je život nesklad te da je društvo podijeljeno na pojedince i skupine koji se nalaze u konstantnom sukobu. U ovoj teoriji teži se ka tome da se nađu uzroci i izvori kompetitivnih snaga. U odnosu na obitelji, u ovoj teoriji, smatra se kako se i obitelji temelje na sukobu i moći. U konfliktima koji se događaju među članovima obitelji pobjeđuje onaj koji ima više moći (Janković, 1995). „Pripadnici ovog pristupa ne misle da je konflikt loš. Naprotiv, smatraju ga prirodnim dijelom čovjekova, pa i obiteljskog života“ (Janković, 1995: 3). Izvori sukoba ili konflikta u obitelji mogu biti raznoliki, ali tko iz tih sukoba izlazi kao pobjednik ovisi o izvorima moći te osobe kao što su:

- ispravnost – otac koji želi da sve bude po njegovom svoju moć temelji u patrijarhalnom sustavu koji mu daje legitimitet u tom ponašanju,
- novac – primjerice, roditelji često djeci govore „Dok živiš pod mojim krovom bit će kako ja kažem...“. Navedena rečenica temelji se na ekonomskoj moći, a u obitelji je muškarac taj koji najčešće posjeduje ekonomsku moć,
- dobra – predstavljaju sredstva pomoću kojih se zadovoljavaju potrebe, stvaraju vrijednosti te potvrđuje željeni status,
- tjelesna snaga – snažan izvor moći koji se u obitelji odvija, najčešće, na relaciji roditelji – djeca, ali nije rijetko ni da se događa između supružnika,
- um, intelekt, mentalne sposobnosti – u obitelji se svakodnevno donose raznolike odluke, a moć se očituje u snalažljivosti u situacijama donošenja odluka, predviđanjima posljedica donesenih odluka i sl.
- ljubav – pomoću ovoga izvora moći, u obiteljima, se često vrši prisila npr. jednog partnera nad drugim „Ako me stvarno voliš učinit ćeš to za mene, ako to ne učiniš dokaz mi je da me ne voliš uistinu“ (Janković, 2004: 36).

Smatra se kako obitelj ne može dobro funkcionirati ukoliko je nekoliko sukoba otvoreno u obitelji i ono što je potrebno jest da se traže rješenja za te sukobe kroz komunikaciju i pregovaranje među članovima obitelji (Janković, 1995).

U **teoriji spolova** polazi se od dvije pretpostavke:

- u odnosima između muškog i ženskog spola koristi se moć kao sredstvo koje osigurava jednom spolu prevlast na drugim spolom
- muškarci dominiraju nad ženama jer je tako uređeno ljudsko društvo (Strong i DeVault, 1992, prema Janković, 1995).

Obzirom na navedene pretpostavke, teorija spolova, naglašava kako se u društvu podržava dominacija muškaraca nad ženama neovisno o tome radi li se o obiteljskim, društvenim ili osobnim odnosima (Strong i DeVault, 1992, prema Janković, 1995). „Pristaše teorije spolova drže da se društvo, njegov vrijednosni sustav i odnose u njemu može procijeniti i razumjeti po tome kakva je njegova organizacija po spolovima“ (Strong i DeVault, 1992, prema Janković, 1995: 5). U tom kontekstu, obitelj se ne može izuzeti iz društva što znači da odnosi moći postoje i u obiteljima, primjerice, rad žene u kući nije plaćen te se ne gleda kao jednako vrijedan poslu kojega muškarac obavlja izvan kuće i plaćen je.

Zamjerke teoriji spolova očituju se u pojednostavljivanju složenih društvenih odnosa kroz svodenje interakcije samo na pitanje moći i dominacije. Isto tako, ova teorija podcjenjuje altruizam, ljubav i suradnju među spolovima u svakodnevnim interakcijama (Janković, 1995).

Socijalna potpora može se definirati kao „širi socijalni međuodnosi usmjereni na međusobno pružanje pomoći većeg broja osoba više ili manje organizirano“ (Janković, Pandža – Ferenčak, 1993: 54). **Teorija socijalne potpore** kreće od ljudske solidarnosti, potpore među ljudima i međusobnog prihvaćanja (Janković, 1995). Prema teoriji socijalne potpore, odnose među ljudima teško je mjeriti jer su oni vrlo suptilni i dinamični. Socijalna potpora je „*osjećaj* klijenta da je okružen ljudima koji skrbe o njemu; među kojima uživa ugled i s kojima je blisko povezan“ (Specht, 1986, prema Janković, 2004: 46). Postoje tri različita koncepta socijalne potpore: prvi se odnosi na subjektivni osjećaj potrebe za potporom te doživljaj toga što je osobi pruženo, doživljaj kvalitete i količine potpore koja je osobi pružena odnosi se na drugi koncept, a treći koncept odnosi se na ispitivanje okoline odnosno svih onih osoba koje sudjeluju u pružanju pomoći (Specht, 1986, prema Janković, 1995).

Pitanje procjene subjektivnog doživljaja u odnosu na ulaganja koja su objektivna, pitanje komunikacije osobe sa okruženjem, institucijama i drugim subjektima predstavljaju glavne probleme u ispitivanju navedenih koncepata (Janković, Pandža – Ferenčak, 1993). Socijalna potpora svakako „ima pozitivne učinke jer omogućuje povećavanje osobnih resursa, podizanje stupnja somatskog i psihičkog zdravlja, što osigurava intenzivnije i kvalitetnije interakcije i kao posljedicu tog napredovanja u smislu djelotvornije potpore“ (Janković, 1995: 440). Teorija socijalne potpore nastoji prikazati pozitivne strane udruživanja ljudi u obitelji te u različite druge skupine.

Socijalna potpora i socijalna mreža često se mogu pomiješati u značenju i funkciji, ali oni se odnose na sasvim drugačije aspekte sličnih ili istih socijalnih pojava. Socijalna potpora predstavlja širi, općenitiji pojam i, kao što je već navedeno, odnosi se na društvene međuodnose usmjerene organiziranom pružanju pomoći. Socijalna mreža odnosi se na kontinuirano komuniciranje među subjektima koji su međusobno povezani (Janković, 2004). **Teorija socijalne mreže** odnosi se na razmjenu resursa među osobama koje pripadaju različitim skupinama. Razmjenom resursa prevladava se granica koja je postavljena kao posljedica različitih društvenih fenomena. Razmjena se odnosi kako na resurse tako i na dobra, emocije i slično. U socijalnoj mreži akteri nemaju isti pristup resursima, neki imaju veći, a neki manji pristup. Prema Janković (1995) socijalne mreže razlikujemo prema njihovoj gustoći:

- slabo isprepletene mreže
- guste mreže.

Ukoliko govorimo o slabo isprepletenoj mreži tada je ona fleksibilnija prilikom uspostavljanja novih relacija, a guste mreže su rigidnije pa su i manje fleksibilne prilikom uspostavljanja novih relacija i odnosa. Ukoliko se dogodi određeni tragični događaj tada su pogodnije guste mreže jer će se potrebe osobe izloženoj tragičnom događaju lakše i bolje ispuniti (Janković, 1995). Gusta mreža je „poželjna u situacijama i u dobi kada je subjekt ovisan o okolini, a nepoželjna kad je samostalan i ima potrebu za brojnim novim relacijama u svom socijalnom okruženju“ (Janković, 2004: 50).

Teorija društvene razmjene obuhvaća simboličko – interakcijsku teoriju te teoriju socijalne mreže. Ova teorija se primjenjuje u potpori prilikom razmjene resursa unutar socijalne mreže (Janković, 2004). Teorijom društvene razmjene „se nastoji objasniti ponašanje osoba u socijalnoj strukturi pri čemu ih se vidi kao sudionike na tržištu koji žele ostvariti izbor bez

rizika“ (Specht, 1986, prema Janković, 2004: 29). Prema teoriji društvene razmjene „postupci i odnosi među ljudima, pa i među članovima obitelji procjenjuju se na *cost – benefit* osnovi“ (Janković, 1995: 442). Što znači da se veze među ljudima temelje na procesu socijalne razmjene dobitaka i gubitaka između partnera (Vrhovski, 2004). Socijalna interakcija odvija se između najmanje dvoje ljudi te se u njoj razmjenjuju nagrade i kazne, a svaki od sudionika želi maksimalizirati nagrade ili korist, a minimalizirati cijenu određenog rezultata (Rusac, 2006). U ovoj teoriji važno mjesto ima načelo recipročnosti jer pri razmjeni resursa uvijek postoji uzajamnost. Resursi koji se razmjenjuju mogu se svrstati u šest klasa:

- ljubav koja je definirana kao izražavanje pažnje, topline ili ugone
- status koji se odnosi na procjenu nekoga, njegova ugleda i poštovanja
- informacije se odnose na savjete, mišljenja, upute
- novac je jedinica vrijednosti, valuta u određenoj zemlji
- dobra predstavljaju stvari, životinje, bilje i slično
- usluge se odnose na korisna djelovanja za neku drugu osobu (Janković, 1995).

U teoriji razmjene pretpostavlja se da su osobe racionalne i da znaju odvagati cijenu i nagradu svojih odnosa. Ponekada osobe ne očekuju nagradu za svoje postupke što je najčešće u odnosima roditelja s djecom ili u ljubavnim vezama (Janković, 1995).

Biološko – analitička teorija nastoji obitelj objasniti na izrazito biološkoj osnovi. Unutar ove teorije nalazimo Schicksal analizu koja se odnosi na biološko objašnjavanje obitelji. Taj pojam odnosi se na *sudbinu, udes, analizu*. Ovom pojmu je osnovu dao Sigmund Freud koji je znao koliko je obitelj važna da bi se razumjela bolest i zdravlje, funkcioniranje i ponašanje ljudi. U ovoj teoriji naglašava se važnosti obiteljskog nesvjesnog: „Analizom velikog broja obiteljskih genealoških stabala Szodni dokazuje postojanje „sudbinskog određenja“ obiteljskog funkcioniranja kroz obiteljsko nesvjesno (Kecmanović i sur., 1989) koje u materijaliziranom obliku predstavljaju latentni recesivni geni“ (Janković, 2004: 56). Biološko – analitička teorija govori o analizi predaka što se odnosi na pojavu da preci i dalje žive u svojim potomcima te je nesvjesno predodređeno kako će izgledati neke tjelesne osobine osobe, psihološke značajke, funkcioniranje te socijalno ponašanje osobe (Janković, 2004). Spomenuto, obiteljsko nesvjesno je genotropizam koji se izražava preko pet područja:

- libidotropizam – odnosi se na izbor voljene osobe koje je uvjetovano srodnošću njihovih latentnih recesivnih gena

- sociotropizam – odnosi se na izbor prijatelja te ideala. I ovdje latentni recesivni geni određuju odabir prijatelja te ugledanje na određene uzore
- operotropizam – odnosi se na izbor profesije koja je uvjetovanja nasljednim čimbenicima predaka određene osobe
- morbotropizam – odnosi se na nasljednu sklonost određenim bolestima
- thanatotropizam – odnosi se na odabir uobičajenog načina umiranja koji je karakterističan za neku obitelj npr. suicid, nasilna smrt i slično (Janković, 2004: 58).

Jedna od zamjerki ili nedostataka biološko – analitičke teorije je bavljenje ekstremnim primjerima što ovu teoriju čini neuvjerljivom (Janković, 2004).

Ekološka teorija obitelji usmjerena je na ljude kao bića koja su biološka i socijalna i koja su u interakciji sa svojom okolinom. Obitelj je socijalni „organizam“ „koji transformira energiju međuovisnosti, posredujući u okruženju fizičko – bioloških, ljudskih i sociokulturnih elemenata prirode kao cjeline – globalnog društva, jednako kao što u sociološkom kontekstu posreduje između socijalnog i biološkog“ (Golunović, 1981, prema Janković, 2004: 60). Ekološki okvir odlučivanja je usmjeren na obiteljski ekosustav, transakcije koje povezuju ljude i njihovu okolinu te na odluke koje, kako bi se prilagodila novim uvjetima, donosi obitelj. Pomoću ove teorije može se proučavati veliki broj problema koji se vezuju uz obitelj te njezine odnose sa okolinom.

Postoje tri temeljne postavke ekološke teorije: ekosustav tvori obitelj koja je u interakciji sa svojom okolinom, biološko, fizičko, ekonomsko održavanje, psihosocijalne te hranidbene funkcije obavlja obitelj za svakog svog pojedinog člana, međuovisnost svih zemalja odnosno naroda planeta Zemlje u ovisnosti je o ograničenim resursima Zemlje (Brown, Flavin, Postel, 1989, prema Janković, 2004: 63).

Janković (2004: 64) navodi neke od pretpostavki ekološke teorije obitelji:

- osobine obitelji te okoline kao i proces koji se događa između njih se promatra i analizira kao međuovisan sustav
- obitelji predstavljaju dio životnog sustava i one su međuovisne s drugim oblicima života, ali i sa neživom okolinom
- obitelji su poluotvoreni, dinamični, adaptivni te sustavi koji su okrenuti ka cilju. Nastoje se što bolje adaptirati uvjetima okoline

- svi dijelovi okoline su povezani te oni, u svojoj povezanosti, utječu jedni na druge čak i onda kada to i nije toliko vidljivo. Priroda je osnova za život svih na Zemlji
- višestruke okoline odnose se na socijalnu, biološku te fizičku. Obitelj se nalazi u stalnoj interakciji sa navedenim višestrukim okolinama
- obitelji predstavljaju sustave koji troše te transformiraju energiju. Obitelji trebaju tvarnu energiju kako bi se održale i preživjele te kako bi mogle biti u interakciji s drugim sustavima. Isto tako, energija im je potrebna kako bi mogle kreativno funkcionirati
- interakcija koja se događa između obitelji i okoline događa se na dva načina prema fizičkim i biološkim zakonitostima te prema pravilima koja dolaze od ljudi. Pravila koja dolaze od ljudi podrazumijevaju društvene norme
- okolina pred obitelji postavlja neke granice i zahtjeve, osim što postavlja granice i zahtjeve okolina obiteljima nudi raznolike mogućnosti. Unutar tih mogućnosti obitelji mogu samostalno odabrati smjer svoga kretanja
- u kontekstu interakcije s okolinom, stupanj kontrole i slobode koje obitelji imaju je promjenjiv
- odluke koje se donose u obiteljima te djelovanje obitelji putem tih odluka je utjecaj koji obitelji imaju na društvo, kulturu društva te prirodni okoliš.

Prema **sustavnoj teoriji**, obitelj se može definirati kao organizirana, relativno trajna, reproduktivna društvena cjelina s ograničeno promjenjivim obrascima ponašanja vezanima uz uloge, strukturu i način djelovanja. Obitelj je sustav koji se nalazi u stalnoj interakciji s drugima i u stalnoj međusobnoj komunikaciji i interakciji (Matejević, 2010). U sustavnoj teoriji obitelj je „otvoreni sustav koji je u stalnoj interakciji s paralelnim sustavima i nad sustavima čiji su članovi, podsustavi, isto tako u stalnoj međusobnoj komunikaciji“ (Janković, 2004: 95). Obitelj ne predstavlja samo zbroj članova ili podsustava nego je ona zasebni entitet koji djeluje prema svojim pravilima funkcioniranja kroz dugo vrijeme, od njezina nastanka do završetka ustaljenog ciklusa (Janković, 2004, prema Poredoš, 2003). Obitelj je sistem sačinjen od subsistema: partnerskog, roditeljskog te subsistema kojeg formiraju djeca, a isto tako obitelj je dio ekološkog nadsistema s kojim razmjenjuje energiju i informacije. Kako bismo mogli razumjeti procese koji se događaju unutar obitelji nužno je razumijevanje odnosa koji postoje između navedenih subsistema (Matejević, 2010). Sustavna obiteljska teorija nastoji objasniti unutar obiteljske procese: funkcioniranje obitelji, komunikaciju, sukobe, odvojenost i povezanost članova obitelji, integraciju i adaptaciju na promjene

(Janković, 2004). Kao što je već rečeno subsistemi se nalaze u stalnoj interakciji, a ta interakcija se odvija konstantnim protokom informacija, energije i dobara. O djelovanju svakog pojedinog člana obitelji ovisi funkcioniranje svakog podsustava (Janković, 2004).

Iako postoje razlike između različitih obitelji odnosno sustava, možemo izdvojiti neka zajednička obilježja svih sustava, a ona su:

- sustav ili obitelj uvijek predstavlja više nego zbroj jedinica, komponenata ili podsustava
- svaki sustav odnosno obitelj ima svoje granice (tjelesne, socijalne, psihološke: otvorene, polu otvorene i zatvorene)
- svaka obitelj ili sustav ima funkciju: samoodržanja putem kontrole, reproduktivnu funkciju, stalni rast i razvoj, korespondencije s usporednim sustavima, nadsustavima, podsustavima, prevladavanja patologije i kriznih situacija (Janković, 1996, prema Poredoš, 2003).

Svaka obitelj (sustav) mora koristiti svoje mehanizme kontrole kako bi mogla riješiti krizne situacije u kojima se nalazi kao što su bolesti ili smrtni slučajevi (Janković, 2004, prema Poredoš, 2003).

Obitelj kao sistem predstavlja središnju ulogu u socijalizaciji djece, njihovu odgoju te psihološkom i biološkom održavanju članova obitelji. Prethodno navedeno podrazumijeva tri vrste zadataka obitelji:

- osnovni zadaci koji se odnose na osiguravanje prehrane te zaštitu članova obitelji. Također, osnovni zadaci podrazumijevaju pružanje podrške, ljubavi i razumijevanja za svih u obitelji kako bi se zadovoljile emocionalne potrebe
- razvojni zadaci koji podrazumijevaju poticanje razvoja kroz davanje podrške u svim fazama individualnog i obiteljskog životnog ciklusa
- zadaci koji se odnose na reagiranje i prilagođavanje obitelji neočekivanim događajima kao što su bolesti, smrtni slučajevi i slično (Matejević, 2010: 3).

Sve navedene zadatke obitelj treba realizirati u životnom ciklusu obitelji. Obiteljski životni ciklus predstavlja longitudinalni razvojni put koji može biti: mladi par do rođenja djece, obitelj s novorođenčecom, obitelj s predškolskim djetetom, obitelj s školskim djetetom, obitelj s adolescentom, obitelj s odraslom djecom, djeca stvaraju svoju obitelj, roditeljski par ostaje sam, udovištvo ili novi brak, smrt i završetak obiteljskog ciklusa (Janković, 2004).

2.3. Utjecaj obitelji na razvoj djece

Obitelj svojim funkcioniranjem svakako utječe na razvoj djece. U literaturi nalazimo različite termine za obitelji koje imaju poteškoća u svojem funkcioniranju, među njima su i termini funkcionalne i disfunkcionalne obitelji. Iako se ti nazivi koriste u određivanju obiteljske funkcionalnosti „u svakom slučaju treba voditi računa da se obitelj ne stigmatizira kao nefunkcionalna već treba pokušati pomoći obitelji da pronađe zdravija rješenja“ (Diminić – Lisica, Rončević – Gržeta, 2010: 307). Sagledavajući funkcionalne i obitelji koje imaju poteškoća u funkcioniranju najprije se govorilo samo o *deficitarnim modelima*. Deficitarni modeli temeljili su se na strukturi, a ne na procesu te su se iz tog razloga teme, kojima su se istraživači bavili, odnosile na probleme i patologiju u obiteljima (Becvar i Becvar, 1996, prema Ljubetić, 2007). Kada govorimo o obiteljima i njihovom funkcioniranju znamo da, primjerice, obitelj koja se sastoji od djece i samo jednog roditelja može isto tako dobro i skladno funkcionirati kao i obitelj s oba roditelja. Upravo iz takvih razloga znanstvenici su uvidjeli ograničenja pristupa obitelji koji se temelji na problemima i patologiji pri opisivanju obiteljskog funkcioniranja (Ljubetić, 2007). Obiteljsko funkcioniranje predstavlja mogućnost određene obitelji da zadovolji potrebe svakog člana obitelji, a pri potrebama misli se na: tjelesne, emocionalne te duhovne potrebe članova jedne obitelji (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007).

S aspekta funkcioniranja razlikujemo:

- funkcionalne i
- disfunkcionalne obitelji (Štalekar, 2010).

Ono što karakterizira funkcionalne obitelji je na prvom mjestu stabilan bračni odnos. U stabilnom bračnom odnosu nalazimo slijedeće karakteristike: ljubav, privrženost, odanost, brižnost i uzajamnost (Štalekar, 2010). U ovakvoj obitelji bračni partneri čuvaju svoju individualnost te su zbog toga sposobni za empatiju kao i suosjećanje. Osim što čuvaju svoju individualnost, bračni partneri drže granicu između roditeljskih i bračnih dužnosti. U kontekstu komunikacije, ona je jasna, a emocije se slobodno izražavaju dok se nesporazumi rješavaju putem dogovora i kompromisa uz spremnost na promjene. Djeca se potiču na određenu razinu odgovornosti koja priliči njihovoj dobi. U funkcionalnim obiteljima kohezivnosti i adaptibilnost u dobroj su ravnoteži što ovakvim obiteljima omogućava dobro funkcioniranje te zdrav razvoj osobnosti (Štalekar, 2010).

Obiteljsko funkcioniranje određeno je istraživanjem kohezivnosti i adaptibilnosti u obitelji budući da su te dvije dimenzije jako važne za dječju psihosocijalnu prilagodbu (Brajša – Žganec, 2002, prema Ljubetić, 2007).

Postoje četiri karakteristike funkcionalnih obitelji, a one su:

1. članovi obitelji koji znaju da je njihova obitelj sigurna, prihvaćajuća i grupa puna ljubavi u kojoj se izražavanje članova potiče,
2. pregovaranje predstavlja glavni element u rješavanju problema i u komunikaciji,
3. u suočavanju s problemima članovi obitelji koriste se fleksibilnim stilovima,
4. obitelj je sposobna funkcionirati kao zajednica, ali i kao pojedinac s određenim i jasnim granicama (Lattanzi – Licht, 1996, prema Fine, Lee, 2000: 340)

Zdravo funkcioniranje obitelji uključuje: orijentiranost na sustav, odnose među članovima obitelji koji su jasni, jednaku moć roditelja i djece s manje moći, članove obitelji koji prihvaćaju odgovornost za svoje misli te osjećaje i ponašanja, koji su otvoreni u pokazivanju prijateljstva, topline, empatije i optimizma te vrijednosti koje su važne za obitelj (Karpowitz, 2001, prema Ljubetić, 2007: 32).

Obitelji koje imaju poteškoća u funkcioniranju prepoznamo po tome što u njima vlada poremećaj u strukturi obitelji, granicama, ulogama, vodstvu obitelji, nalazimo na neprirodne saveze, neuspjehe u rješavanju problema i njihovu postavljanju kao i na poteškoće u komunikaciji te izražavanju emocija. Obitelji koje su teško disfunkcionalne su nefleksibilne i slabo adaptibilne, interakcija im se ne mijenja sukladno razvojnim potrebama i događajima koji se odvijaju u okolini (L'Abate, 1998, prema Štalekar, 2010). U tom kontekstu, bračni parovi manipuliraju emocijama, stavovima i seksualnošću. Djecu se dovodi u neugodan položaj opredjeljivanja za pojedinog roditelja. Ono što se smatra posebno negativnim, a događa se u takvim obiteljima je parentifikacija djeteta ili pojava da dijete preuzima ulogu svojega roditelja (Štalekar, 2010).

Takve obitelji nisu u mogućnosti odnosno nisu sposobne suočiti se sa životnim problemima na koje nailaze u svojem životnom ciklusu. Često se javlja nasilje dok su bračni odnosi napeti i bez povjerenja. Djeca u takvim obiteljima pate od nedostatka nadzora te emocionalne stabilnosti na kojoj bi u budućem životu gradili svoje veze i odnose s drugim ljudima. Vremenom se nagomilava stres, bijes i frustracije te samu obitelj takva situacija uništava (Karpowitz, 2001, Ljubetić, 2007).

Prema Matthews (1993: 2) postoje četiri tipa disfunkcionalnih obiteljskih sistema:

- obitelji u kojima postoji osoba ovisna o alkoholu ili nekoj drugoj supstanci
- obitelji koje su emocionalno ili psihološki poremećene
- obitelji u kojima se događa fizičko ili seksualno nasilje
- obitelji u kojima vladaju rigidna pravila

Sva četiri navedena tipa obitelji imaju neka zajednička obilježja: rigidna pravila, članovi obitelji imaju vrlo lošu komunikaciju, nisko samopouzdanje i nejasan identitet. Članovi obitelji će se često ponašati na samodestruktivan način. Upravo zbog prethodno navedenog, ovakvi tipovi obitelji mogu se okarakterizirati slijedećim obilježjima koja određuju nefunkcionalnost ovisno o tome koliko često se pojavljuju unutar obitelji:

- čuvanje obiteljske „tajne“
- nesposobnost identificiranja i iskazivanja emocija
- članovi obitelji „igraju“ jedni protiv drugih
- perfekcionizam
- nemogućnost spontanosti
- velika tolerancija na neadekvatna ponašanja (Matthews, 1993: 2).

Obiteljskoj funkcionalnosti može se pristupiti i sa aspekta odnosa obitelji prema širem društvu. Prema toj teoriji, postoje tri najčešća oblika odnosa obitelji sa širim društvom, a taj odnos uspoređuje se sa: potpuno nepropusnom, potpuno propusnom te polupropusnom membranom. Potpuno nepropusna membrana podrazumijeva slijedeći tip odnosa obitelji i društva: kontakta između obitelji i društva gotovo nema, obitelj je zatvoreni sustav sa strogim pravilima, stavovima, vrijednostima te načinom međusobnog komuniciranja bez „ulaza nepozvanih“. Članovi obitelji nemaju povjerenja prema drugim ljudima te osjećaju ugroženost pred svim onim što dolazi izvana. Potpuno propusna membrana podrazumijeva tip odnosa obitelji i društva kao suprotan ekstrem prethodno navedenom odnosu. Potpuno propusna membrana odnosi se na obitelji koje ne postavljaju granicu između sebe i društva. Te obitelji nemaju svoj identitet te članove obitelji ne veže ništa osim možda materijalnih i nekih zakonskih obaveza. Polupropusna membrana je treći tip odnosa obitelji i društva koji podrazumijeva: razvijanje i njegovanje kritičkog stava prema utjecajima koji dolaze izvana, članovi obitelji se konstantno prilagođavaju realitetu, a da ne gube svoju vlastitu posebnost (Brajša, 1979, prema Ljubetić, 2006.)

Ovaj tip odnosa obitelji i društva predstavljaju obitelji koje su funkcionalne i može se reći, u svojem funkcioniranju, zdrave (Brajša, 1979, prema Ljubetić, 2006.).

Prethodno opisane „stroge“ podjele obitelji na funkcionalne i disfunkcionalne treba uzeti sa određenom rezervom. Podjele koje su opisane dijele obitelji na funkcionalne odnosno kao dobro funkcionirajuće te loše funkcionirajuće u svim segmentima obiteljskog života. Moramo biti svjesni da se u životnim razdobljima obitelji događaju očekivane ili neočekivane promjene koje obitelj mogu dovesti u položaj smanjene funkcionalnosti. Primjerice, kada se u obitelji nalazi adolescent to može značiti da će se smanjiti pozitivna komunikacija između roditelja i djeteta, isto tako, u obitelji se može dogoditi neki nenadani tragični događaj koji će, do tada, dobro funkcionirajuću obitelj dovesti u položaj lošeg funkcioniranja. Ono što je bitno jest da smo svjesni da postoji mogućnost promjene funkcionalnosti u obitelji, ali da se obitelj ne zadržava predugo na jednom obrascu funkcioniranja koji nije odgovarajući za nju kako se odnosi u obitelji ne bi poremetili. Obiteljima koje nisu funkcionalne treba pomoći da pronađu zdravija rješenja, a nikako im ne treba „nametati“ naziv da su nefunkcionalne (Diminić – Lisica, Rončević – Gržeta, 2010).

Budući da je razvojni period adolescencije specifičan funkcionalnost obitelji vrlo je bitna kao faktor koji utječe na razvoj djece adolescentske dobi. Period adolescencije je dob koja se proteže od 9. ili 10. godine do 22. ili 24. godine života (Graovac, 2010). Adolescencija kao pojam odnosi se na emocionalne, kognitivne, ponašajne i socijalne promjene u funkcioniranju osobe dok se pubertet odnosi na promjene seksualne prirode (Nurmi, 2001, prema Boričević-Maršanić, 2011). Faze adolescencije su: pred adolescencija, rana, srednja i kasna adolescencija te naposljetku post adolescencija ili mlada odrasla dob. Postoje i određene razvojne zadaće adolescencije, a one su: stvaranje seksualnog identiteta, separacija od roditelja, smanjenje ovisnosti o skupni vršnjaka, učvršćivanje strukture ličnosti identifikacijom te konsolidacijom selfa (Graovac, 2010). Adolescencija je razdoblje koje iziskuje prilagodbu samog adolescenta i roditelja. U vremenu odrastanja djeca doživljavaju raznolike fizičke, emocionalne i ponašajne promjene. Vrijeme adolescencije zasićeno je mnogim izazovima pred kojima se mladi nalaze kao što su: potreba da budu dobri u školi, da se svide svojim vršnjacima, da imaju dobar odnos sa svojom obitelji, da donose vrlo važne odluke o svojoj budućnosti itd. Roditelji i nastavnici adolescenata slažu s činjenicom da je adolescencija vrlo teško razdoblje za adolescente te njihove roditelje i nastavnike (Buchanan i sur. 1990, prema Arnett, 1999). Upravo zato je razumljivo da adolescenti ponekada nailaze na ne razumijevanje svojih roditelja ili okoline. Svaka faza razvoja u obitelji zahtijeva

suočavanje i prilagodbu novim razvojnim zadaćama. Obitelj s adolescentom predstavlja vrlo specifičnu fazu životnog ciklusa koja se nalazi pred adolescentom i njegovom obitelji te pred njih postavlja nove zadatke i ciljeve (Graovac, 2010). Odnos roditelja i adolescenta doživljava određene promjene zato što roditelji taj period doživljavaju kao vrlo stresan u odgoju djece (Steinberg, 2001, prema Zuković i sur., 2015). Obitelj koja predstavlja relativno trajnu društvenu grupu tijekom svog životnog ciklusa prolazi kroz razne faze promjena na području socio – psihološke dinamike (Zotović i sur., 2008). U vrijeme adolescencije odnos adolescenata i njihovih roditelja te drugih značajnih osoba može biti ispunjen sukobima i nerazumijevanjem (Buljan – Flander, 2013). Budući da je adolescencija vrijeme bunta i sve veće potrebe osobe da bude samostalna i neovisna, pitanje funkcionalnosti obitelji, u doba kada se u obitelji nalazi adolescent, vrlo je bitno. Kada je obitelj funkcionalna tada će adolescencija proteći bez velikih dramatičnih događaja koji dovode do konflikata između roditelja i adolescenta. Kako bi ta faza za cjelokupnu obitelj bila što jednostavnija bitno je da su roditelji u tim trenucima fleksibilni. To podrazumijeva potrebu da roditelji zadrže svoj autoritet, ali da su pritom sposobni pregovarati sa svojim adolescentom oko njihovih novih potreba. Adolescenti zahtijevaju sve više neovisnosti, a na roditeljima je da prate te promjene i pružaju podršku svojoj djeci (Matejević, 2010).

U kontekstu obiteljske kohezivnosti karakteristike obitelji tijekom adolescencije možemo opisati iz dvije perspektive:

- prva perspektiva pretpostavlja promjenu u kvaliteti obiteljskih odnosa (Conger i Ge, 1999; Laursen i Collins, 1994; Smetana, 1988, prema Zotović i sur., 2008). Ova perspektiva ima potporu u tri grupe teorija: psihoanalitička, bio-socijalna, te kognitivna. Psihoanalitička se odnosi na pretpostavku da adolescenti kao dio svojeg odrastanja povlače energiju od svojih roditelja. Bio-socijalna teorija kaže kako se adolescenti emocionalno distanciraju od svojih roditelja kako bi mogli uspostaviti odgovarajuće seksualne odnose. Naposljetku, kognitivni modeli pretpostavljaju emocionalno distanciranje kao temelj za promjenu od jednostranog do zajedničkog donošenja odluka (Smetana, 1988, prema Zotović i sur, 2008). Svi navedeni modeli smatraju kako se u obiteljima smanjuje kohezivnost,
- druga perspektiva odnosi se na modele socijalnih relacija u kojima se emocionalna vezanost roditelja i adolescenta smatra konstantom. Obiteljska kohezivnost je temelj, a osjećaj podrške, emocionalna vezanost i podrška olakšavaju razvoj u adolescenciji (Lauren i Collins, 1994, prema Zotović i sur, 2008).

Kada se obitelj nalazi u fazi životnog ciklusa obitelj s adolescentom tada sama funkcionalnost obiteljskog sistema još više dolazi do izražaja što znači da je potrebno uložiti dodatan trud kako bi obitelj ostala funkcionalna.

2.4. Cirkumpleks model bračnog i obiteljskog funkcioniranja

Cirkumpleks model bračnog i obiteljskog funkcioniranja naziva se kružni model bračnog i obiteljskog sustava te je on postavljen u svrhu povezivanja prakse, teorije te istraživanja (Olson, 2000; Olson i Gorall, 2003; Olson, Russell i Sprenkel, 1979, prema Merkaš, 2012). Prema ovom modelu obiteljsko funkcioniranje mijenja se ovisno o tome u kojem životnom ciklusu ili situaciji se obitelj nalazi. „Modelom se mogu prikazati promjene koje se događaju tijekom životnog ciklusa obitelji, a jedno od obilježja funkcionalnih obitelji, u odnosu na disfunkcionalne obitelji, jest upravo sposobnost promjene“ (Merkaš, 2012: 32).

Navedeni model pretpostavlja obitelji koje klasificira kao dobre i loše funkcionirajuće na tri dimenzije: kohezija, adaptibilnost (fleksibilnost) i komunikacija (Masselam i sur., 1990). U ovome modelu postavljena je hipoteza koja glasi da obitelji koje su balansirane na dvije centralne dimenzije – kohezije i fleksibilnosti će pokazivati efikasnije funkcioniranje nego obitelji koje su ekstremne na navedene dvije dimenzije (Olson, Sprenkle i Russell, 1979, prema Anderson, 1986). Uravnotežene razine kohezije i fleksibilnosti najpogodnije su za zdravo funkcioniranje obitelji, neuravnotežene razine navedenih dimenzija (jako niske ili jako visoke) povezane su sa problematičnim funkcioniranjem obitelji (Svetozarević, 2012). Ovaj model je dinamičan budući, da pretpostavlja, da se kroz vrijeme događaju promjene u funkcioniranju obitelji (Masselam i sur., 1990). Prema Olson i Barnes (1985) Cirkumpleks model bračnog i obiteljskog funkcioniranja daje tipologiju za klasificiranje obitelji. Model se sastoji od dvije kurvilinearne dimenzije:

- obiteljska kohezija i
- obiteljska adaptibilnost

U modelu nalazimo dvije važne dimenzije funkcioniranja u obiteljskom sistemu – kohezija i fleksibilnost te je svaka od njih kurvilinearno povezana s pozitivnim psihološkim funkcioniranjem svakog od članova obitelji (Olson, 1983, prema Farrell i Barnes, 1993). Optimalno obiteljsko funkcioniranje je okarakterizirano kao balansirano na obje dimenzije (Olson i Barnes, 1985). Obiteljska kohezija kao i fleksibilnost u obitelji predstavljaju središnje dimenzije pomoću kojih se opisuje obiteljsko funkcioniranje kao sustava dok je

komunikacija tu kako bi pridonijela promjeni na te dvije dimenzije obiteljskog funkcioniranja (Merkaš, 2012).

Model je u širokoj upotrebi posljednjih 25 godina. Razvio ga je David Olson sa svojim suradnicima 1978. godine, ali je on često revidiran i mijenjan. Od kada je prva verzija objavljena on je primijenjen u više od 1200 publikacija i disertacija, a upitnici koji se koriste za ispitivanje obitelji u ovome modelu nazivaju se FACES (Barišić i sur., 2011). FACES instrument samoprocjene omogućuje klasifikaciju obitelji kao balansirane, srednje i ekstremne obitelji u njihovu funkcioniranju na planu kohezije i fleksibilnosti odnosno adaptibilnosti. Visoki skorovi na planu kohezije i adaptibilnosti pretpostavljaju da se ta obitelj nalazi u balansiranom i zdravom funkcioniranju (Kouneski, 2000). Cirkumpleks model obitelji i bračnog funkcioniranja zajedno sa FACES instrumentima ima široku primjenu u istraživanju obiteljskog funkcioniranja u mnogim područjima. Područja u kojima se može primijeniti su slijedeća: psihologija, obiteljska socijalna znanost, medicina, bračna i obiteljska terapija, socijalni rad, obrazovanje. FACES II i FACES III imaju različitu namjenu. Dok je FACES II namijenjen za istraživanja FACES III je namijenjen za kliničko područje. Neki istraživači više preferiraju FACES III zato što u tom instrumentu kohezija i fleksibilnost nisu u toliko visokoj korelaciji (Kouneski, 2000). FACES IV je posljednja verzija obiteljskog upitnika samoprocjene. On unosi novine u procjeni obiteljskog funkcioniranja:

- daje konceptualnu definiciju adaptibilnosti
- uvodi nove skale validnosti i racio skor koji kombinira balansirane i nebalansirane aspekte obiteljskog funkcioniranja
- postavlja novi sistem skorovanja
- utvrđuje specifične obiteljske tipove obitelji i pet roditeljskih stilova (Barišić i sur., 2011).

Dizajniran je da mjeri kohezivnost i obiteljsku fleksibilnost koje predstavljaju centralne dimenzije Cirkumpleks modela bračnog i obiteljskog funkcioniranja. Prethodnici FACES IV su FACES I, II, III (Barišić i sur., 2011).

„**Dimenzija kohezivnost** je u ovom modelu shvaćena kao emotivna vezanost (privrženost) među članovima obitelji“ (Riesch et al., 2003, prema Zotović i sur, 2008; 146). Prema Olson i Gorall (2003) obiteljska kohezivnost predstavlja emocionalnu povezanost članova obitelji (emocionalne veze, granice, koalicije, vrijeme, prostor, prijatelji, donošenje odluka, zajednički interesi, rekreacija - razonoda). Kohezivnost obitelji ili povezanost unutar obitelji

je emocionalna povezanost i ona se opisuje i mjeri pomoću varijabli kao što su: zajedničko provođenje vremena, sličnost interesa unutar obitelji, donošenje zajedničkih odluka (Merkaš, 2012). Nadalje, neke od dimenzija obiteljske kohezije koje su relevantne za ovo istraživanje su: emocionalna povezanost, obiteljska uključenost, obiteljski odnosi, odnosi roditelj dijete, unutarnje granice – vrijeme, emocionalni i fizički prostor (Zloković, 2012). „Stupanj povezanosti članova sa svojom obitelji Olson (1985) naziva *obiteljskom kohezivnošću*“ (Bezinović i sur., 2004). Istraživanje obiteljske kohezije usmjerava se na analizu načina na koji obitelji balansiraju razdvojenost članova obitelji nasuprot njihovu zajedništvu (Zloković, 2012). Dok Olson, Russell i Sprenkle (1983) obiteljsku koheziju definiraju kao povezanost s obitelji, Epstein, Bishop i Baldwin za definiranje koriste sintagmu afektivno učešće (Baer, 2002).

Spominje se pet razina obiteljske kohezije:

- ekstremna nepovezanost
- niska do umjerena povezanost
- umjerena povezanost
- umjerena do visoka povezanost
- ekstremno visoka povezanost (Merkaš, 2012: 32).

U ovom radu će se obiteljska kohezija detaljnije opisati po četiri stupnja kohezivnosti koji glase:

- razdvojenost – vrlo niska kohezivnost
- odvojenost – niska do prosječna kohezivnost
- povezanost – prosječna do visoka kohezivnost te
- umreženost – vrlo visoka kohezivnost (Zloković, 2012: 270).

Kako bi obitelj optimalno funkcionirala središnji stupnjevi kohezije su najoptimalniji – **odvojenost i povezanost**. Ukoliko su zastupljena ta dva stupnja kohezivnosti u obitelji tada možemo reći kako govorimo o uravnoteženom ili balansiranom obiteljskom sustavu (Olson, 2000; Olson i Gorall, 2006, prema Zloković, 2012). Uravnoteženi ili balansirani obiteljski sustavi su funkcionalniji od ostalih (Matejević, 2010) prema tome moglo bi se reći kako su upravo obitelji koje su povezane i odvojene poželjne i dobro funkcionirajuće. U centralnim dijelovima kohezivnosti članovi obitelji su slobodni iskusiti odvojenost i povezanost, a da su istovremeno odvojeni i vezani za svoju obitelj. Obitelji koje manifestiraju visok stupanj

kohezivnosti umrežene su, a kod njih je premalo nevezanosti i individualnosti (Matejević, 2010). Suprotno od umreženih obitelji nalazimo razdvojene obitelji koje imaju vrlo nisku kohezivnost. Razdvojene obitelji prepoznajemo po tome što članovi obitelji rade što žele bez ikakvog osjećaja vezanosti za druge članove obitelji kojoj pripadaju. U obiteljima u kojima nalazimo prosječnu do visoku kohezivnost - povezane obitelji možemo uočiti visoku emocionalnu bliskost članova obitelji te njihovu međusobnu odanost. Obitelji koje su povezane na polju kohezije smatraju važnijim vrijeme koje provedu zajedno nego vrijeme koje provedu izvan svoje obitelji. Oni imaju vlastite prijatelje, ali imaju i zajedničke prijatelje kao i zajedničke interese u pojedinim aktivnostima (Olson, 2000, 1991, 1986, prema Zloković, 2012). Odvojene obiteljske sustave karakterizira određena emotivna odvojenost, ali ona nije tako ekstremna kao kod razdvojenih obiteljskih sustava. Članovima odvojenih obiteljskih sustava je bitno vrijeme koje provode samostalno, ali postoji vrijeme koje provode zajedno i kada se donose zajedničke odluke i rješavaju obiteljski i bračni problemi. Interesi i aktivnosti članova obitelji koja je odvojena po pitanju kohezije su različiti, ali kao što možemo zaključiti postoje i neke zajedničke aktivnosti i interesi koje dijele članovi obiteljskog sistema (Matejević, 2010).

Neuravnotežene ili nebalansirane razine kohezije pojavljuju se kao ekstremne ili vrlo niske – **nepovezani obiteljski sustavi** i vrlo visoke – **umreženi obiteljski sustavi** (Zloković, 2012). Neuravnotežene razine kohezije nalaze se na ekstremima (Matejević, 2010). Nepovezane obiteljske sustave karakterizira ekstremna emocionalna odvojenost te je kod njih zastupljena osobna razdvojenost i neovisnost od obitelji. U nepovezanim obiteljskim sustavima najčešće svatko radi *svoje poslove* te se preferira razdvojenost vremena, interesa, prostora. Članovi obitelji ne mogu se osloniti jedni na druge kada se radi o podršci ili potrebi rješavanja problema. Nasuprot nepovezanim obiteljima na razini kohezije nalazimo obitelji koje su previše povezane, a to su umreženi obiteljski sustavi. Kod tih obiteljskih sustava možemo uočiti ekstremnu razinu emocionalne bliskosti te pretjeranu odanost među članovima obitelji. Nadalje, članovi obitelji su ovisni jedni o drugima, a privatnog prostora je vrlo malo. Cjelokupni angažman članova obitelji usmjerava se prema obitelji, a prijatelji izvan obitelji su prava rijetkost za članove umreženih obitelji. Ove ekstremne razine kohezivnosti smatraju se nepoželjnima te su rizične za članove obitelji i njihovo funkcioniranje (Zloković, 2012). Ukoliko se obitelji nalaze u ekstremnim stupnjevima kohezivnosti tada postoji i opasnost od negativnih odnosa unutar obitelji (Matejević, 2010).

Kada je Olson konceptualizirao Cirkumpleks model bračnog i obiteljskog sustava on je pretpostavljao kako su centralne razine kohezije optimalne za funkcioniranje obitelji, a da su ekstremne razine kohezije nepoželjne. No, neka empirijska istraživanja dala su rezultate koji govore da što je kohezivnost između članova obitelji veća to je funkcioniranje obitelji bolje odnosno optimalnije (Gaughan, 1995; Green et al., 1991; Henggler et al., 1991; Olson, 1991, prema Zotović i sur, 2008). Ne možemo govoriti o nekom najboljem stupnju kohezivnosti, ali možemo govoriti o problemu ukoliko obiteljski sistemi predugo funkcioniraju na bilo kojoj razini kohezije koja spada u nebalansirane razine – nepovezani i umreženi obiteljski sustavi (Matejević, 2010).

Istraživanja koja su se bavila tematikom funkcionalnosti obitelji i komunikacijom roditelja i adolescenata, potvrdila su kako obitelji koje su balansirane na polju kohezije i adaptibilnosti imaju pozitivnu komunikaciju (Barnes and Olson, 1985) nego obitelji koje su ekstremne na polju kohezije i adaptibilnosti (Henggeler i Hansen, 1986, prema Kouneski, 2000). Nadalje, „obiteljska kohezivnost snažno određuje zadovoljstvo životom adolescenata, koje je općenito izraženije u mladića nego u djevojaka“ kao i da „loša obiteljska komunikacija ima značajno negativan učinak na zadovoljstvo životom adolescenata u selu nego u gradu...“ (Bezinović i sur., 2004: 167). Kada govorimo o koheziji i njezinom mijenjanju u percepciji adolescenata onda možemo izdvojiti podatak koji kaže kako stariji adolescenti iskazuju manju koheziju u odnosu prema roditeljima od mlađih adolescenata (Feldman, Gehring, 1988).

Obiteljska fleksibilnost može se definirati kao stupanj u kojemu su moguće promjene u vođenju obitelji, ulogama u obitelji, promjenama u obiteljskom sustavu kao i u obiteljskim pravilima (Tsabari, Lavee, 2012). „Obiteljska fleksibilnost druga je dimenzija modela, kojom se pokušava ustanoviti je li obiteljski sustav fleksibilan i sposoban mijenjati se i prakticira li količinu promjene u vodstvu, odnosima s drugim ljudima, u ulogama koje svaki član obitelji ima ili promjene u postavljenim pravilima“ (Zloković, 2012: 271). Obiteljska fleksibilnosti ili adaptibilnost je „kvaliteta i izraz vodstva i organizacije unutar obitelji, odnosno uloga i pravila u obitelji te pregovaranje u obitelji“ (Olson, Gorall i Tiesel, 2007, prema Merkaš, 2013). Prema Olson (1996) obiteljska fleksibilnost može se definirati kao količina promjene u obiteljskom vodstvu te kao raspodjela uloga u međusobnim odnosima.

Prema Farrell i Barnes (1993) fleksibilnost se odnosi na stupanj u kojemu obiteljska struktura, uloge i pravila komunikacije su rigidna ili podložna promjeni. Koncepti koji su uključeni u ovu dimenziju obiteljskog funkcioniranja su:

- liderstvo (kontrola, disciplina),
- stilovi pregovaranja,
- raspodjela uloga i
- pravila međusobnog ponašanja (Olson i Gorall, 2003: 518).

Razlikujemo pet razina fleksibilnosti:

- ekstremno niska što predstavlja rigidni sustav
- niska do umjerena
- umjerena
- umjerena do visoka
- ekstremno visoka što predstavlja kaotičnost u obitelji (Merkaš, 2012: 32).

U ovome radu obiteljska fleksibilnost će se opisati i objasniti po četiri stupnja, a oni su:

- rigidna – vrlo niska fleksibilnosti
- strukturirana – niska do umjerena fleksibilnost
- fleksibilna – umjerena do visoka fleksibilnost
- kaotična – vrlo visoka fleksibilnost (Zloković, 2010).

Kada govorimo o razinama fleksibilnosti tada možemo reći kako, kao i kod obiteljske kohezivnosti, središnje su razine najpogodnije za normalno obiteljsko funkcioniranje, a to su strukturirana i fleksibilna razina, dok su ekstremne razine – rigidna i kaotična jako problematične za obiteljsko funkcioniranje ukoliko su dulje zastupljene u obiteljskom životnom ciklusu (Farrell i Barnes, 1993). U funkcioniranju obitelji potrebna je kako stabilnost tako i promjena, a upravo ta sposobnost promjene, ako se odvija u pravom trenutku, odvaja funkcionalne bračne parove i obitelji od onih nefunkcionalnih. Balansirane obitelji – strukturirane i fleksibilne s vremenom postaju sve funkcionalnije (Matejević, 2010). Strukturirane obitelji posjeduju djelomičnu demokraciju u svom funkcioniranju što podrazumijeva određen stupanj dogovaranja među članovima obitelji. U strukturiranim obiteljima uloge članova obitelji su stabilne, a povremeno dolazi i do promjena uloga. Nadalje, pravila koja vladaju u obiteljima su striktna i u njima baš i ne dolazi do promjene (Matejević, 2010). Obiteljski sistemi koji su fleksibilni imaju podijeljeno liderstvo s demokratskim pristupom u donošenju odluka. U ovim obiteljima dogovori među članovima obitelji su dogovorni i aktivno se uključuju djeca (Olson i Gorall, 2003). Uloge članova obitelji su podijeljene i vrlo se lako mijenjaju, a pravila se mogu mijenjati (Matejević, 2010).

U rigidnom obiteljskom sustavu jedna je osoba glavna te se na njoj nalazi visoka razina kontrole koju posjeduje u odnosu na druge članove. Budući da je kontrola u rukama najčešće jednog člana obitelji, dogovori u rigidnim obiteljima su nametnuti i predstavljaju volju onoga u čijim je rukama kontrola cijele obitelji (Olson i Gorall, 2003). Kaotične obiteljske sisteme karakterizira vodstvo koje je nestabilno ili je ograničeno. U ovakvim obiteljima odluke se donose naglo, bez razmišljanja o njima i o njihovim mogućim posljedicama, a uloge članova obitelji su nestalne i promjenjive (Matejević, 2010).

Ono što se može reći na temelju dimenzija fleksibilnosti i njihovih obilježja koja su opisana u prethodnom tekstu je da: ukoliko je obitelj jako fleksibilna – kaotični tip ili jako nefleksibilna – rigidan tip tada se mogu očekivati određeni problemi koji se manifestiraju u razvoju pojedinih članova obitelji i u njihovim odnosima. Obitelji koje karakterizira razumna razina fleksibilnosti, a to su: strukturalan i fleksibilan tip, su u stanju izbalansirati stabilnost i promjenu na adekvatan način (Matejević, 2010).

Komunikacija je posljednja od tri dimenzije koje sačinjavaju Cirkumpleks model bračnog i obiteljskog funkcioniranja. Komunikacija znači da se o nečemu raspravlja, objašnjava, razgovara, da se nešto poručuje ili da se razmjenjuju poruke. Komunikacija mora biti zajednička barem dvije osobe (Rosić, 2001). Općenito gledano komunikacija se odvija u dva smjera te se njome žele razumjeti misli i osjećaji koje osoba, koja govori, izražava i odgovara na njih na djelotvoran način (Ferić, Žižak, 2003). Komunikacija je dimenzija čija je uloga poboljšavanje prethodne dvije dimenzije – kohezivnost i fleksibilnost (Zotović i sur., 2008). Komunikacija se smatra važnom za olakšavanje parovima i obiteljima u mijenjanju razina obiteljske kohezivnosti i fleksibilnosti. Ukoliko članovi obitelji koriste vještine pozitivne komunikacije to im omogućava da mijenjaju razine kohezije i fleksibilnosti u suočavanju s određenim izazovnim situacijama u kojima se obitelj može naći u životnom ciklusu (Olson i Gorall, 2003). U balansiranim obiteljskim sistemima komunikacija je znatno bolja, u odnosu na ekstremne obitelji. Isto tako, obitelji sa adekvatnom komunikacijom imaju izraženije zadovoljstvo za razliku od obitelji sa lošom komunikacijom (Svetozarević, 2012). Komunikacija se može odrediti kao izražavanje misli i osjećaja na asertivan način te kao točno primanje tuđih misli i osjećaja (Robin, 1979; Riesch et al., 2003, prema Zotović i sur., 2008). Kako bi se stvorilo kvalitetno obiteljsko ozračje vrlo važnu ulogu u obitelji ima komunikacija. U tu svrhu komunikacija bi trebala biti: direktna, otvorena, čista te jednoznačna (Ljubetić, 2007).

Dimenzije komunikacije koje su relevantne za ovo istraživanje su: vještina slušanja, govorne vještine, iskazivanje, jasnoća, poštovanje i međusobni obzir (Zloković, 2012).

U kontekstu dobrog funkcioniranja obitelji, komunikacija se odnosi na:

- sposobnost slušanja što uključuje empatiju i pažljivo slušanje
- sposobnost govorenja što uključuje govorenje za sebe, a ne u ime drugih
- samo – izražavanje što uključuje dijeljenje svojih osobne osjećaje i osjećaje koje ima prema drugima
- odašiljanje jasnih poruka što podrazumijeva da osoba koja govori ostaje na točnoj temi
- pokazivanje obzira i poštovanja prema obitelji i njezinim članovima (Matejević, 2010: 8).

U obiteljima u kojima je komunikacija jasna i direktna te koje pokazuju emocije i optimistične su, predstavljaju obitelji koje su u svojem funkcioniranju kompetentne (Merkaš, 2012).

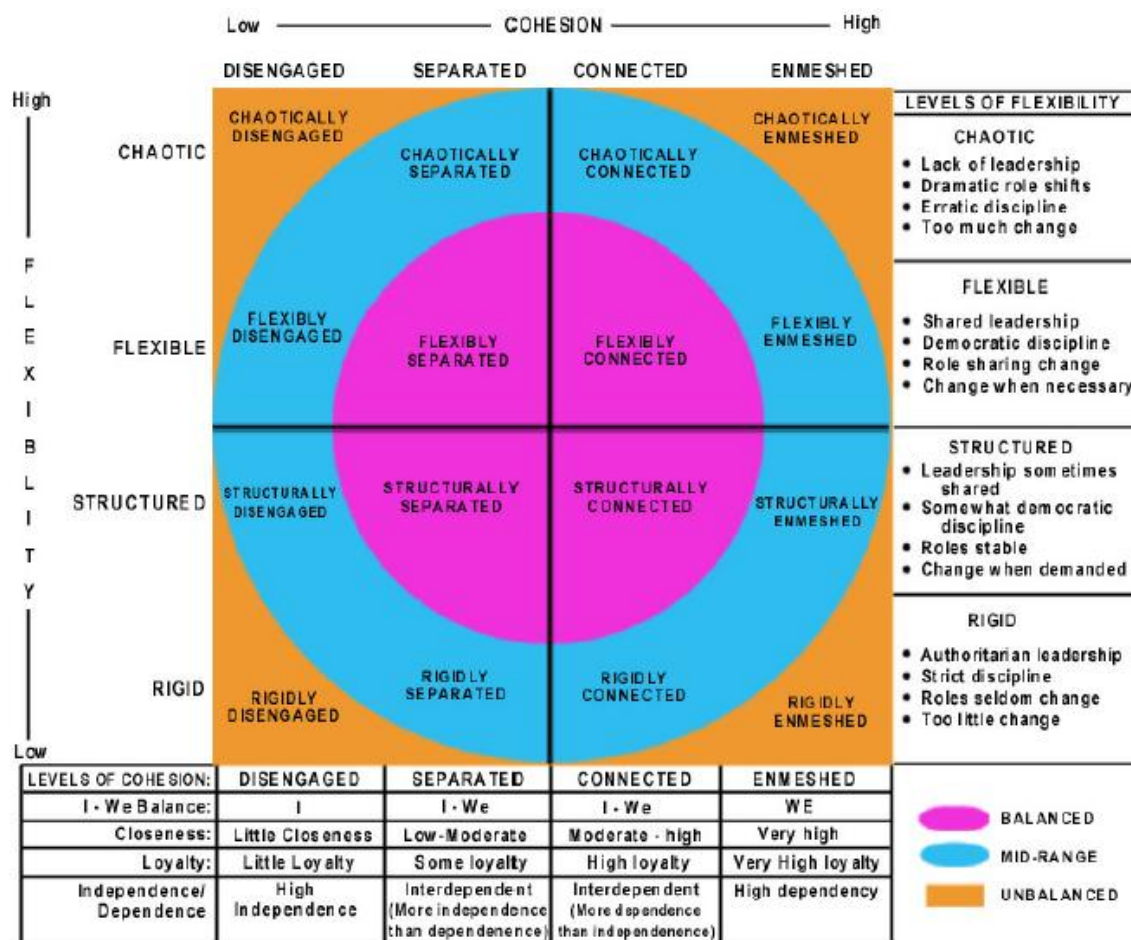
Za razliku od karakteristika adekvatne komunikacije, neadekvatna komunikacija sastojala bi se od:

- nekogruentnog sadržaja koji isključuje sugovornika,
- nedostatka empatije, kriticizma,
- neefikasnosti u rješavanju problema te
- dvosmislenih poruka (Riesch et al., 2003, prema Zotović i sur., 2008: 3).

Istraživanja koja su se bavila komunikacijom i vještinama rješavanja problema kod bračnih parova i obitelji došla su do zaključka da obitelji koje su balansirane na području kohezije i fleksibilnosti imaju adekvatnu komunikaciju, obitelji koje su nebalansirane na području kohezije i fleksibilnosti imaju lošu komunikaciju (Olson i Gorall, 2003). Iz prethodno navedenog moglo bi se zaključiti kako i obitelji s adolescentima, ukoliko su balansirane, imaju bolju i efikasniju komunikaciju od obitelji koje su nebalansirane (Barnes i Olson, 1985) te su članovi obitelji zadovoljniji komunikacijom. Komunikacija je vrlo važna dimenzija kada govorimo o obiteljima u kojima se nalaze adolescenti. Obiteljska komunikacija je važna jer utječe na formiranje identiteta kod adolescenata te na preuzimanje uloga (Cooper et al., 1982, prema Barnes i Olson, 1985). Komunikacija je vrlo važna u pomoći članovima obitelji pri

balansiranju odvojenosti i povezanosti s obitelji (Grotevant i Cooper, 1983, prema Barnes i Olson, 1985). Isto tako, ukoliko je u obitelji zastupljena otvorena komunikacija tada je veća vjerojatnost da će se adolescenti bolje suočavati sa stresom te će manifestirati poželjna ponašanja (Tokić, 2008). Iz svega navedenog moglo bi se reći kako je komunikacija dimenzija funkcioniranja obitelji na kojoj se treba kontinuirano raditi tijekom životnog ciklusa obitelji kako bi određeni periodi života u obitelji lakše protekli.

Slika 1. je grafički prikaz Cirkumpleks modela obiteljskog i bračnog funkcioniranja. Prikazuje obiteljsku koheziju i fleksibilnost te njihovo kretanje od niskih do visokih razina. Vidljivo je da ekstremno niske i visoke razine kohezije i fleksibilnosti vode obitelj u kaotičnost njihova funkcioniranja što nije poželjno niti zdravo za obitelj i njezine članove.

Slika 1. Grafički prikaz Cirkumpleks modela bračnog i obiteljskog funkcioniranja (Olson, 2000, prema Kouneski, 2000: 10).

3 NEKA ISTRAŽIVANJA OBITELJSKOG I BRAČNOG FUNKCIONIRANJA

Kompletan pregled empirijskih studija koje su koristile Cirkumpleks model nije moguće prikazati, ali napraviti određenu selekciju tih empirijskih studija i njihovih nalaza je moguće. Iako je o nalazima istraživanja već ranije nešto rečeno ovdje će nalazi istraživanja biti prošireni na različita područja u kojima je primijenjen navedeni model bračnog i obiteljskog funkcioniranja. Prema Kouneski (2000) razlikujemo nekoliko kategorija empirijskih istraživanja:

- bračni i obiteljski odnosi – razvoja djeteta i adolescenata, stadiji u obiteljskom životnom ciklusu, bračno zadovoljstvo
- obitelji s posebnim problemima – ponašajni problemi djeteta, depresija u djetinjstvu, korištenje droga, obiteljski stres
- obiteljski sistemi i zdravlje

3.1. Bračni i obiteljski odnosi

Poseban naglasak stavlja se na bračne i obiteljske odnose budući da se u njima nalazi i razvoj djeteta i adolescenta što je blisko temi ovoga rada. Osim studija, u području bračnih i obiteljskih odnosa, koji se bave razvojem djece i adolescenata nalazimo i studije koje se odnose na stadije u obiteljskom životnom ciklusu te studije o bračnom zadovoljstvu.

Kada govorimo o studijama koje se odnose na **razvoj djeteta i adolescenta** možemo reći kako se one bave efektima kohezije i fleksibilnosti na razvoj djece i adolescenata. Nalazi studija iz ovog područja upućuju na to kako obiteljska kohezija i komunikacija utječu na razvoj empatije i sazrijevanja kod djevojčica i dječaka. Obiteljska fleksibilnost, u ovom kontekstu, je značajna u slučajevima mijenjanja obiteljske strukture. Henry, Sager i Plunket (1990) su zaključili kako je percepcija obiteljske bliskosti povezana s izražavanjem empatije i brige za druge kod adolescenata (Kouneski, 2000). Obiteljska kohezija pozitivno je povezana sa zrelošću kod dječaka i djevojčica, a kod dječaka je još i povezana s unutarnjim lokusom kontrole (King, 1989, prema Kouneski, 2000). Istraživanja koja se odnose na obitelji koje imaju djecu iz prethodnih veza pronašla su niže razine kohezije nego li one koje nalazimo u „netaknutim“ obiteljima (Kouneski, 2000).

Istraživanja **stadija u obiteljskom ciklusu** nude rezultate koji se odnose na parove koji su u njihovom kasnijem životu značajno zadovoljniji njihovim obiteljima. Isto tako, nalazi tih istraživanja govore kako stariji bračni parovi funkcioniraju na istoj razini kohezije kao i mlađi bračni parovi, ali stariji bračni parovi su fleksibilniji (Mathis i Tanner, 1991, prema Kouneski, 2000).

Mali broj studija su koristile FACES instrumente kako bi istražile **odnos između bračnog zadovoljstva i obiteljskog funkcioniranja**. Neki od nalaza tih istraživanja upućuju na to kako je fleksibilnost važnija od kohezije u bračnoj stabilnosti. Iz ovoga ne treba zaključiti kako je kohezija nebitna u bračnom funkcioniranju nego se može reći kako kohezija pomaže parovima prebroditi teške periode prilagođavanja, a balansirana fleksibilnost zadržava ih sretnima i zadovoljnima (Mathis i Tanner, 1991, prema Kouneski, 2000).

3.2. Obitelji sa specifičnim problemima

Istraživanja koja su se bavila obiteljima s posebnim problemima obuhvaćaju istraživanja u području:

- djece koja imaju problema u ponašanju
- dječje depresije
- korištenja supstanci
- obiteljskog stresa

Studije koje su se bavile **djecom koja imaju problema u ponašanju** došle su do spoznaja da su ponašajni problemi, kod djece upućene na klinički tretman, povezani s ekstremnim razinama obiteljske kohezije i fleksibilnosti (Smet i Hartup, 1988, prema Kouneski, 2000). Djeca koja potječu iz obitelji koje spadaju u balansirane imala su manje simptoma od djece iz obitelji koje su ekstremne u svojem funkcioniranju. Ovi nalazi su bili manje snažni kada se govori o adolescentima. Nadalje, kod djece koja imaju ponašajne probleme istraživanja su utvrdila da postoji snažna veza sa simptomima depresije kod roditelja.

U području istraživanja koja su se bavila **dječjom depresijom** Warner, Mufson i Weissman (1995) ispitali su rizične faktore i posredne varijable koje doprinose depresivnim i anksioznim poremećajima kod djece. Ono što je vrijedno izdvojiti je da kaotično obiteljsko okruženje doprinosi tendenciji paćenja od depresije. Ova studija je obuhvatila uzorak od 6 do 24 godine, a svi su ispitanici imali dijagnosticiranu depresiju ili anksiozne poremećaje.

Nadalje, djeca koja pate od depresije percipiraju nižu obiteljsku koheziju i manju povezanost s obitelji nego li djeca koja ne pate od depresije (Kashani, Allan, Dahlmeier, Rezvani i Reid, 1995, prema Kouneski, 2000).

Prema Volk i sur. (1989) obitelji u kojima se nalaze članovi koji **zlopotrebljavaju supstance** su nepovezane, ali nisu rigidno isprepletene. Obitelji s članom koji zlopotrebljava supstance su značajno različite na polju kohezije, ali u fleksibilnosti nisu u odnosu na obitelji koje nemaju člana koji zlopotrebljava supstance. Prema Kang i sur. (1991) mjere psihološkog funkcioniranja su bile u visokoj korelaciji s obiteljskom kohezijom, ali ne i s obiteljskom fleksibilnošću (Kouneski, 2000). Istraživanja su uključivala adolescentnu dob ispitanika. Nadalje, adolescenti koji obiteljsko funkcioniranje percipiraju kao ekstremno na području kohezije i fleksibilnosti podložniji su zloporabi alkohola i marihuane za razliku od adolescenata koji obiteljsko funkcioniranje percipiraju kao balansirano (Smart i sur., 1991, prema Kouneski, 2000).

U području **obiteljskog stresa** Marotz – Baden i Colvin (1989) proveli su istraživanje na 72 obitelji. Obitelji su imale nezaposlenog oca i barem jednog adolescenta te su došli do zaključaka da što je veća obiteljska kohezija i adaptibilnost obitelji će se koristiti pozitivnim strategijama suočavanja sa stresom u odnosu na stresore adolescencije i nezaposlenosti.

3.3. Obiteljski sistemi i zdravlje

Istraživanja ovoga područja odnose se na:

- trudnoću i rođenje te
- kronične bolesti među djecom

U području **trudnoće i rođenja** Day i Hooks (1987) su zaključili kako kod žena koje su imale pobačaj obitelj je bila glavni faktor njezina oporavka. Pod obitelji podrazumijevaju koheziju i adaptibilnost kao prediktore brzine oporavka žene koja je proživjela pobačaj. Niska obiteljska kohezija i ekstremno obiteljsko funkcioniranje povezani su s manjim iskorištavanjem servisa koji se bave njegom trudnica i roditelja (Kugler i sur., 1993, prema Kouneski, 2000). Nadalje, trudnice koje dolaze iz obitelji koje su u svom funkcioniranju balansirane rađaju djecu normalne tjelesne težine za razliku od trudnica iz ekstremnih obitelji koje mogu prijevremeno roditi (Abell i sur., 1997, prema Kouneski, 2000).

U kontekstu **kroničnih bolesti među djecom** fleksibilnost utječe na privrženost tretmanima, a obiteljska kohezija doprinosi pozitivnim ponašanjima u nošenju s kroničnim bolestima. Balansirana fleksibilnost je vrlo važna kod djece koja imaju dijabetes u njihovu prilagođavanju te metaboličkoj kontroli. Kod djece koja imaju rak ponekad je potrebno ekstremno obiteljsko funkcioniranje što je u kontrastu s djecom koja boluju od dijabetesa (Kouneski, 2000).

4 SURADNJA UČENIČKOG I RODITELJSKOG DOMA

Odgoj djece, osim u obitelji, odvija se u i drugim odgojnim sredinama kao što je učenički dom. Veliki broj djece, iz različitih razloga, su njihovi korisnici kao npr. zbog velike udaljenosti mjesta stanovanja od gradova u kojima se nalaze srednjoškolske ustanove. Nedostaci boravka u učeničkom domu su upravo u velikoj udaljenosti učenika od njihovih obitelji i društvene sredine zbog čega je i smanjen svakodnevni kontakt s obitelji. Upravo zato je bitna kontinuirana suradnja učeničkog i roditeljskog doma.

Učenički dom je pojam koji se u pedagoškoj praksi javlja u različitim oblicima kao što je: internat, konvikt, aluminat, zavod, dječji dom, đачki dom, koledž, kampus, seminar (Stilin, 2005). Učenički dom predstavlja srednjoškolsku ustanovu koja svoje zadaće obavlja sukladno zakonu o srednjem školstvu. Učenički domovi, svojim programom, osiguravaju osnovne uvjete za odgoj i obrazovanje učenika kroz smještaj, prehranu, zdravstvenu zaštitu te cjelokupnu organizaciju života i rada kako u učeničkom domu tako i izvan njega (Rosić, 2001). Prema Klapan (1996) učenički dom je socijalno – odgojna ustanova u kojoj se učenicima tijekom školovanja organizira smještaj te prehranu, odgojno – obrazovni rad kao i kulturne i druge aktivnosti.

Pored obrazovanja odgoj spada u najsloženije ljudske djelatnosti što znači da je odgoj i najodgovornija ljudska djelatnost. U učeničkom domu odvija se odgojni proces. Učenički dom spada u intencionalnu odgojnu sredinu. Obitelj je također intencionalna odgojna sredina kojoj je osnovna djelatnost odgoj (Rosić, 2001), u ovom slučaju djece srednjoškolskog uzrasta. Iako su učenici koji borave u učeničkom domu „napustili“ svoju obitelj, odnosno ne borave svakodnevno sa svojim roditeljima i obiteljima, značaj obitelji na sam odgoj učenika nije nikako umanjen. U programske osnove odgojno – obrazovnog rada u učeničkim domovima spada i povezanost učeničkog doma i socijalne okoline. U cjelinu povezanosti doma i socijalne okoline spada i suradnja doma s roditeljima učenika (Rosić, 2001). Ono što je jako bitno, a vidljivo je u praksi učeničkih domova, jest pokušavanje održavanja redovite komunikacije s roditeljima učenika te poticanje učenika na redovno posjećivanje roditeljskog doma onda kada učenik nije dužan biti u školi i obavljati školske obaveze. Da je komunikacija roditelja s učenikom koji boravi u učeničkom domu i sa njihovim djelatnicima, vrlo bitna, govori i činjenica da se učenik koji dolazi u dom izdvaja iz obitelji te se nalazi pod utjecajem

raznolikih sporednih odgajatelja¹. Upravo zato, roditelji su dužni upoznati stanje i prilike u kojemu se njihovo dijete kreće, a koji mogu biti ili pozitivni ili negativni, a sve to kako bi se mogli pravilno odgojno postaviti te na taj način djetetu ukazati na koji način se treba ponašati i djelovati u okruženju u kojem se nalazi.

Učenički dom nastoji uspostaviti dobru suradnju sa roditeljskim domom. Ta suradnja ima višestruko značenje u kojoj se sagledavaju ličnosti učenika, njegove prilike, sredinu iz koje učenik dolazi, socijalni status, uvjeti pod kojima se učenik do sada odgajao te sve ostale karakteristike koje su važne za pomaganje učeniku oko uklapanja u novu sredinu (Rosić, 2001). Ostvarenje odgojnih ciljeva doma ovisi o kvalitetnoj suradnji svih aktera doma i okoline, a posebno o suradnji učeničkog doma i roditelja. Suradnja doma s roditeljima počinje prilikom upisa učenika u dom pri pregledavanju dokumentacije, razgovoru s roditeljima i samim učenikom te tijekom ispunjavanja upitnika. Ta prvotna suradnja doma s roditeljima otvara mogućnost upoznavanja odgajatelja sa individualnim karakteristikama i potrebama učenika te njegovim psihosocijalnim okruženjem (*Suradnja roditelja i doma*, dostupno na: <http://www.ucenickidomkvarner.hr/view.asp?idp=260&c=47>). Pravilno odgojno djelovanje iziskuje upoznavanje djelatnika učeničkog doma sa socijalnim sastavom učenika koji borave u domu. Poznavanje stanja obitelji učenika koji u domu borave, omogućuje djelatnicima učeničkog doma učinkovitu komunikaciju te pravilno postavljanje i vođenje socijalne, psihološke te pedagoške funkcije u radu odgajatelja i ostalih djelatnika u učeničkom domu (Rosić, 2001). Iz literature se može iščitati kako se suradnja i komunikacija s roditeljima ostvaruje: osobnim kontaktom, roditeljskim sastancima na početku školske godine, preko posjeta roditeljima i po potrebi pozivanjem roditelja u učenički dom. Iz prethodno navedenog može se uočiti kako je komunikacija roditelja sa djetetom koje boravi u učeničkom domu te održavanje komunikacije vrlo bitno, ali ne treba zanemariti da su komunikacija i kontakt svakako smanjeni budući da se ne odvijaju neposredno (često se odvijaju preko odgajatelja), a i učenici koji borave u učeničkom domu zauzeti su školskim obavezama kao i sudjelovanjem u aktivnostima učeničkog doma. Da je neposredna komunikacija učenika i roditelja smanjena je neminovno, pregledom izvještaja o radu nekoliko učeničkih domova iz Republike Hrvatske nalazimo na podatak kako učenički domovi nisu u potpunosti zadovoljni ostvarenom suradnjom s roditeljima.

¹ Sporedni odgajatelji ili skriveni odgajatelji su svi čimbenici koji utječu na razvoj djeteta, a njihov utjecaj nije izrazito namjeran ili svjestan (Rosić, 2001).

U *Izveštaju o radu učeničkog doma Varaždin* (2014 – 2015: 13) navedeno je slijedeće:

„Odgajatelji su u pravilu zadovoljni suradnjom iako ističu da se u pojedinim slučajevima ona odvija gotovo isključivo telefonskim putem, zbog različitih udaljenih područja iz kojih učenici dolaze i nemogućnosti dolaska u Varaždin.“

U *Izvešću o radu učeničkog doma Ivana Mažuranića Zagreb* (2014 – 2015: 9) navedeno je.

„Suradnja s roditeljima područje je rada kojim i dalje nismo zadovoljni. Unatoč našim naporima samo mali dio roditelja redovito i kvalitetno komunicira i informira se o svom djetetu. Suradnju uglavnom potiču odgajatelji, a s nekim roditeljima isključivo odgajatelji.“

Naposljetku, u *Izvešću o radu učeničkog doma u školskoj godini 2013./2014.* (2013 – 2014: 8) iz Karlovca navedeno je:

„Suradnja s roditeljima nije zadovoljavajuća uglavnom zbog udaljenosti mjesta stanovanja te im posjet oduzima mnogo vremena a i novaca.“

Iako se u literaturi naglašava važnost suradnje doma s roditeljskim domom iz nekih izvješća o radu učeničkih domova vidljiva je potreba za dodatnim angažmanom u tom području budući da se ipak radi o većinski maloljetnim osobama kojima je obitelj itekako potrebna.

5 PRIKAZ METODOLOGIJE EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

5.1 Predmet istraživanja

Obitelj je temeljna jedinica društva koja je odgovorna za socijalizaciju, odgoj te psihološko i biološko održavanje članova obitelji. Kada se radi o obitelji u kojoj se nalazi adolescent tada govorimo o vrlo specifičnim izazovima koji se postavljaju pred obitelj. Kako bi period adolescencije bio prevladan bez velikih konflikata bitna je funkcionalnost obiteljskog sistema. Predmet istraživanja ovog diplomskog rada je, u kontekstu obiteljske funkcionalnosti, obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima kod adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu. Adolescenti koji borave u učeničkom domu ne provode dovoljno vremena s roditeljima budući da nisu svakodnevno prisutni u roditeljskom domu. Obzirom na prethodno navedeno, adolescenti iz učeničkog doma mogli bi obiteljsku koheziju percipirati manjom od adolescenata koji borave u roditeljskom domu, a time i iskazivati manje zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima jer obitelji koje su balansirane na polju kohezije i adaptibilnosti imaju pozitivnu komunikaciju (Barnes i Olson, 1985) nego obitelji koje su ekstremne na polju kohezije i adaptibilnosti (Henggeler i Hansen, 1986, prema Kouneski, 2000).

5.2 Cilj istraživanja i specifična istraživačka pitanja

Osnovni cilj istraživanja bio je istražiti neke dimenzije kohezije: emocionalna povezanost, obiteljska uključenost, obiteljski odnosi, odnosi roditelj – dijete, unutarnje granice – vrijeme, emocionalni i fizički prostor te neke dimenzije obiteljske komunikacije: vještina slušanja, govornih vještina, iskazivanja, jasnoće, poštovanja i međusobnog obzira. Cilj je bio ispitati postoji li povezanost između kohezije obitelji i zadovoljstva komunikacijom u odnosu roditelja i adolescenta iz percepcije adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu.

Iz cilja istraživanja proizlaze specifična istraživačka pitanja:

1. Ispitati mišljenje adolescenata o nekim dimenzijama kohezivnosti u obitelji i o nekim dimenzijama obiteljske komunikacije
2. Ispitati jesu li adolescenti iz kohezivnijih obitelji zadovoljniji komunikacijom s roditeljima.

3. Ispitati postoji li razlika u percepciji kohezivnosti adolescenata koji borave u učeničkom domu i onih koji borave u roditeljskom domu.
4. Ispitati jesu li adolescenti koji svakodnevno borave s obiteljima zadovoljniji komunikacijom od adolescenata koji borave u učeničkom domu.
5. Ispitati jesu li adolescentice zadovoljnije komunikacijom s roditeljima od adolescenata.

5.3 Svrha istraživanja

Svrha istraživanja je ispitati obiteljsku koheziju i komunikaciju kako bi se pokušalo poticati kvalitetnije odnose u obitelji. Osim toga, ovim istraživanjem, želi se pomoći i doprinijeti radu stručnih suradnika - pedagoga u učeničkim domovima u gradu Rijeci u njihovu radu s roditeljima i adolescentima.

5.4 Hipoteze istraživanja

Postavili smo nekoliko sljedećih hipoteza, uzimajući u obzir cilj istraživanja te specifična istraživačka pitanja:

Hipoteza 1: Adolescenti koji obitelj procjenjuju kohezivnijom zadovoljniji su komunikacijom s roditeljima od adolescenata koji obitelj procjenjuju manje kohezivnom

Hipoteza 2: Adolescenti koji svakodnevno borave s roditeljima percipiraju veću kohezivnost obitelj od adolescenata koji borave u učeničkom domu

Hipoteza 3: Adolescenti koji svakodnevno borave sa svojim obiteljima zadovoljniji su komunikacijom s roditeljima od adolescenata koji borave u učeničkom domu

Hipoteza 4: Adolescentice su zadovoljnije komunikacijom s roditeljima od adolescenata

5.5 Identifikacija varijabli

Nezavisne varijable su: mjesto boravka adolescenta i spol

Zavisne varijable su: razina kohezivnosti i zadovoljstvo komunikacijom

5.6 Uzorak ispitanika

Uzorak su učenici 2. razreda srednje škole koji svakodnevno borave s roditeljima i oni koji borave u učeničkom domu. Ispitanici koji borave u roditeljskom domu ispitivani su u Prvoj

hrvatskoj Sušačkoj gimnaziji, a ispitanici koji borave u učeničkom domu ispitivani su u Učeničkom domu Podmurvice s područja grada Rijeke. Uzorak je namjeran. Uzorak je i prigodan zbog fizičke dostupnosti ispitanika. Sačinjava ga N=100 ispitanika od koji je N=50 ispitanika koji borave u učeničkom domu i N=50 ispitanika koji borave u roditeljskom domu. Uzorak je odabran zbog pretpostavke da su učenici koji „napuštaju“ roditeljski dom odnosno borave u učeničkom domu manje zadovoljni komunikacijom s roditeljima i obiteljsku koheziju percipiraju manjom kao posljedica manje količine vremena kojeg provode s roditeljima.

5.7 Metode prikupljanja podataka

U istraživanju koristila se deskriptivna i korelacijska metoda. Uz pomoć deskriptivne metode opisuje se sadašnja struktura fenomena, te se interpretiraju podaci. Koristi se i korelacijska metoda koja odgovara na pitanja o međusobnim vezama fenomena i njihovih različitih obilježja, a značajne su za istraživanje (Milas, 2009). Točnije, odgovara na pitanje jesu li i do koje mjere dvije ili više varijabli povezane.

5.8 Postupci prikupljanja podataka

U istraživanju su pomoću instrumenta samoprocjene obiteljske kohezivnosti FACES III prikupljeni podaci relevantni za obiteljsku koheziju (Zloković, 2012). Instrument se sastoji od nekih dimenzija kohezije: emocionalna povezanost, obiteljska uključenost, obiteljski odnosi, odnosi roditelj – dijete, unutarnje granice – vrijeme, emocionalni i fizički prostor). Skala kojom se ispituje obiteljska kohezija sastoji se od 7 čestica. Čestice su ispitanici procjenjivali na sljedeći način: 1- uopće se ne odnosi na mene, 2- nedostavno, 3- ograničeno, 4- povremeno, 5- ponekad, 6- dobro, 7- visoko, 8- naglašeno, 9- vrlo visoko, 10- u potpunosti.

Podaci koji su vezani uz komunikaciju prikupljeni su pomoću skale za ispitivanje komunikacije između roditelja i djeteta. Skala se sastoji od nekih dimenzija komunikacije – vještina slušanja, govornih vještina, iskazivanja, jasnoće, poštovanja i međusobnog obzira. Skala za ispitivanje komunikacije između roditelja i djeteta sastoji se od 9 čestica, a ispitanici su ih procjenjivali na sljedeći način: 1- uopće se ne odnose na mene i roditelje, 2- rijetko, 3- ponekad, 4- često, 5- gotovo uvijek, 6- uvijek.

Osim ove skale podaci relevantni za komunikaciju prikupljeni su i kratkom skalom zadovoljstva komunikacijom između roditelja i adolescenta. Skala kojom se ispituje zadovoljstvo komunikacijom sastoji se od jedne čestice koju su ispitanici procjenjivali: 1- u potpunosti, 2- samo djelomično, 3- povremeno, 4- rijetko, 5- nisam uopće.

Instrumenti kojima se prikupljaju podaci vezani uz obiteljsku koheziju i komunikaciju preuzeti su iz rada *Obiteljska kohezija i pozitivna komunikacija u funkciji osnaživanja suvremene obitelji* (Zloković, 2012.), a izvorni instrument za ispitivanje obiteljske kohezije i komunikacije razvio je David Olson 1978. godine.

5.9 Obrada podataka

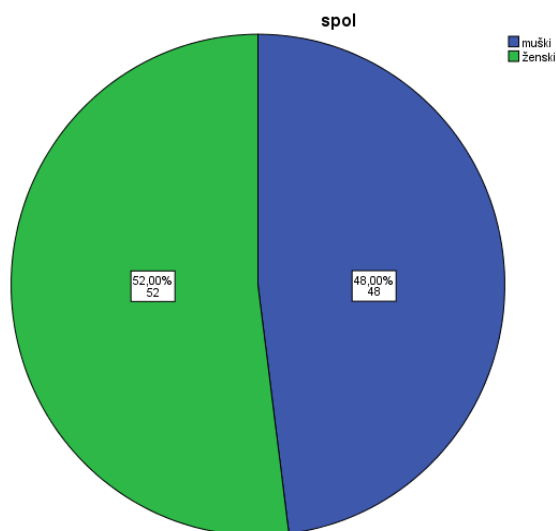
Podaci su obrađeni IBM SPSS 20.0 programom (*Statistical Package for the Social Sciences*).

6 REZULTATI I INTERPRETACIJA REZULTATA ISTRAŽIVANJA

6.1. Opći podaci

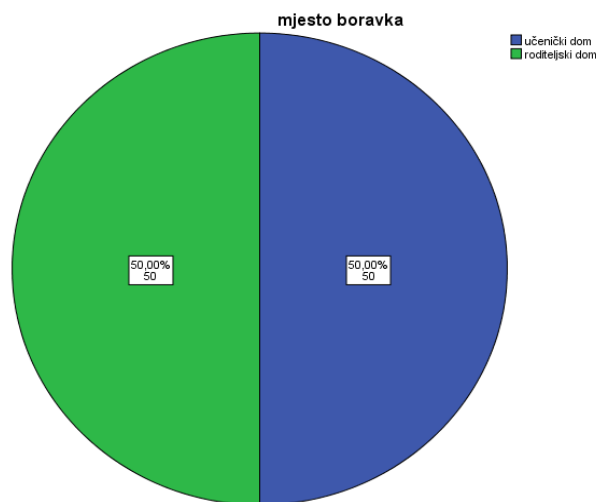
Broj ispitanika koji je sudjelovao u istraživanju je N=100. Svi ispitanici su učenici 2. razreda srednje škole.

Spol – Od ukupnog broja ispitanika (N=100), 52% ih je ženskog, a 48% muškog spola. (Grafikon 1.)

Grafikon 1. Spol ispitanika

Mjesto boravka – Od ukupnog broja ispitanika (N=100), 50% ih boravi u učeničkom domu, a 50% ih boravi u roditeljskom domu. *Grafikon 2.* jasno pokazuje da su ispitanici podjednako raspodijeljeni kada je riječ o mjestu boravka.

Grafikon 2. Mjesto boravka ispitanika

6.2. Mišljenje adolescenata o obiteljskoj koheziji

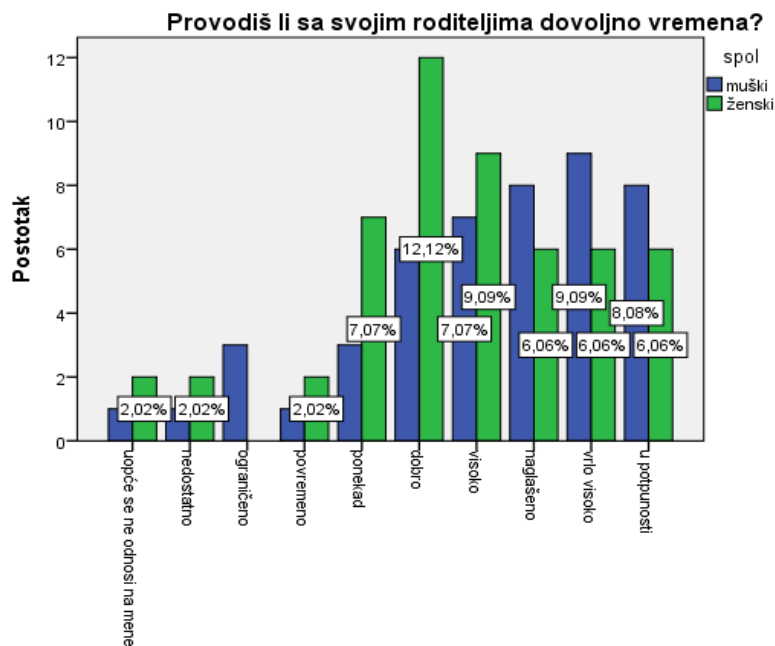
Tablica 1. prikazuje odgovore ispitanika o nekim dimenzijama obiteljske kohezije: emocionalna povezanost, obiteljska uključenost, obiteljski odnosi, odnosi roditelj – dijete, unutarnje granice – vrijeme, emocionalni i fizički prostor. Odgovori ispitanika prikazani su u postotcima obzirom na stupnjeve procjene: 1 – uopće se ne odnosi na mene, 2 – nedostatno, 3– ograničeno, 4 – povremeno, 5 – ponekad, 6 – dobro, 7 – visoko, 8 – naglašeno, 9 – vrlo visoko, 10 – u potpunosti. Prikazana je i M – aritmetička sredina i SD – standardna devijacija odgovora ispitanika.

Kohezija	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	M	SD
Jesu li odnosi u tvojoj obitelji međusobno povezani?	1,0	0,0	1,0	1,0	5,1	14,1	6,1	14,1	20,2	37,4	8,29	1,907
Kakvom bi procijenio međusobnu obiteljsku odanost?	0,0	0,0	2,0	3,0	2,0	6,0	10,0	15,0	26,0	36,0	8,48	1,732
Kako bi procijenio uključenost/sudjelovanje i interakciju među članovima obitelji?	0,0	3,0	3,0	1,0	6,0	12,0	14,0	13,0	33,0	15,0	7,70	2,008
Kako bi procijenio međusobne odnose/postupke među roditeljima?	4,0	1,0	1,0	3,0	2,0	12,0	19,0	14,0	26,0	18,0	7,62	2,187
Kakvom bi procijenio povezanost između roditelja i tebe?	1,0	2,0	2,0	2,0	4,0	11,0	6,0	14,0	24,0	34,0	8,15	2,124
Provodiš li sa svojim roditeljima dovoljno vremena?	3,0	3,0	3,0	3,0	10,1	18,2	16,2	14,1	15,2	14,1	6,94	2,294
Rabi li se u tvojoj obitelji zajednički prostor boravka, razgovora, rješavanja problema?	4,0	4,0	2,0	4,0	7,0	10,0	5,0	11,0	28,0	25,0	7,54	2,599

Tablica 1. – Obiteljska kohezija

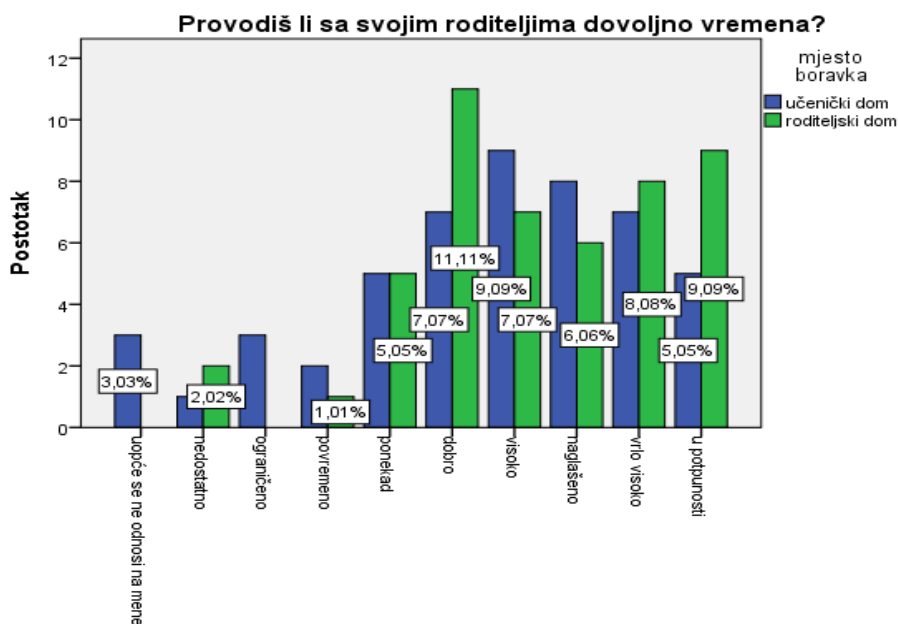
Najniže procijenjena, na skali za ispitivanje obiteljske kohezije, je šesta čestica ili dimenzija vremena – *Provodiš li sa svojim roditeljima dovoljno vremena?* (M=6,94; SD=2,294). Deskriptivni podaci prikazuju kako je prosječan odgovor ispitanika na šestoj čestici skale za ispitivanje obiteljske kohezije M=6,94 što znači da ispitanici smatraju kako vrijeme koje provode sa svojim roditeljima je *visoko*, ali ne i *naglašeno*. Najviše procijenjena čestica je obiteljska odanost ili *Kako bi procijenio obiteljsku odanost* (M=8,48; SD=1,732) odnosno odnos roditelj - dijete. Iako ispitanici procjenjuju kako sa svojim roditeljima provode manje vremena to nije utjecalo na procjenu obiteljske odanosti. Ostale dimenzije kohezije ispitanici su procijenili visoko na skali za ispitivanje obiteljske kohezije. Pa su tako emocionalnu povezanost, koja je ispitana česticom *Jesu li odnosi u tvojoj obitelji međusobno povezani*, ispitanici procijenili kao naglašenu odnosno smatraju kako su odnosi u njihovoj obitelji naglašeno povezani (M=8,29; SD=1,907). Obiteljsku uključenost, koja je ispitana česticom *Kako bi procijenio uključenost/sudjelovanje i interakciju među članovima obitelji* (M=7,70; SD=2,008), potom obiteljske odnose ispitane pitanjem *Kako bi procijenio međusobne odnose/postupke među roditeljima?* (M=7,62; SD=2,187), emocionalne granice ispitane česticom *Kakvom bi procijenio povezanost između roditelja i tebe* (M=8,15; SD=2,124) te fizički prostor ispitanog česticom *Rabi li se u tvojoj obitelji zajednički prostor boravka, razgovora, rješavanja problema* (M=7,54; SD=2,599) ispitanici su procijenili kao naglašene.

Budući da su ispitanici vrijeme provedeno s roditeljima rangirali najniže na skali za ispitivanje obiteljske kohezije ($M=6,94$; $SD=2,294$) pogledat ćemo kako su ispitanici ovu dimenziju procijenili obzirom na spol. Obzirom na spol, muški su ispitanici procijenili kako oni više vremena provode s roditeljima od ženskih ispitanica. Muški ispitanici su procijenili kako oni naglašeno i u potpunosti provode dovoljno vremena s roditeljima (8,08%) kao i na stupnju procjene *vrlo visoko* muški ispitanici su zastupljeniji njih (9,09%) od ženskih ispitanica kojih je na sva tri stupnja procjene *naglašeno, vrlo visoko i u potpunosti* (6,06%) (Grafikon 3.).

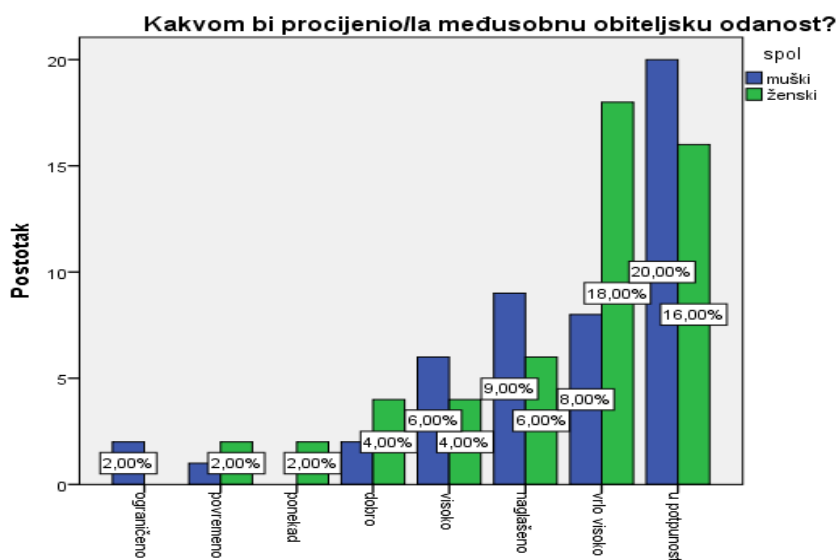
Grafikon 3. *Provodiš li sa svojim roditeljima dovoljno vremena obzirom na spol ispitanika*

Ispitanici koji borave u učeničkom domu procjenjuju kako oni provode manje vremena sa svojim roditeljima što je i logično budući da se radi o učenicima koji borave u učeničkom domu te nisu u prilici svakodnevno vidati svoje roditelje i boraviti s njima. Ispitanici koji borave u roditeljskom domu, vrijeme provedeno s roditeljima, nisu procjenjivali na najnižem stupnju skale obiteljske kohezije *uopće se ne odnosi na mene*. Isto tako ispitanici iz roditeljskog doma (9,09%) su na najvišem stupnju skale obiteljske kohezije *u potpunosti* zastupljeniji od ispitanika koji borave u učeničkom domu (5,05%) (Grafikon 4.).

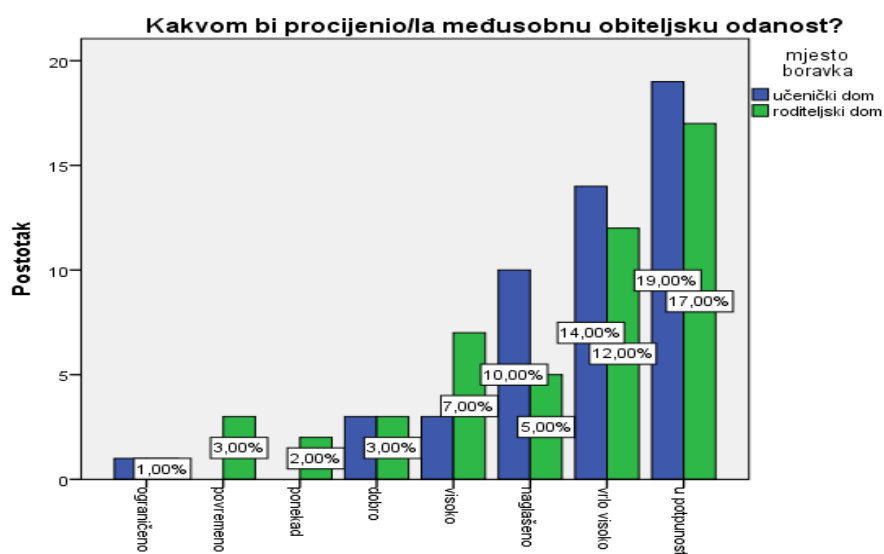
Grafikon 4. *Provodiš li sa svojim roditeljima dovoljno vremena obzirom na mjesto boravka ispitanika*

Ženske ispitanice u većoj mjeri procjenjuju da je međusobna obiteljska odanost u njihovoj obitelji vrlo visoka (18,00%), dok za istu procjenu obiteljske odanosti imamo (8,00%) muških ispitanika. Iako je (20,00%) muških ispitanika procijenilo obiteljsku odanost na stupnju procjene *u potpunosti*, a ženskih ispitanica se za istu procjenu odlučilo (16,00%), vidimo da niti jedna ženska ispitanica nije obiteljsku odanost procijenila kao ograničenu dok je (2,00%) muških ispitanika obiteljsku odanost procijenilo kao ograničenu (*Grafikon 5.*).

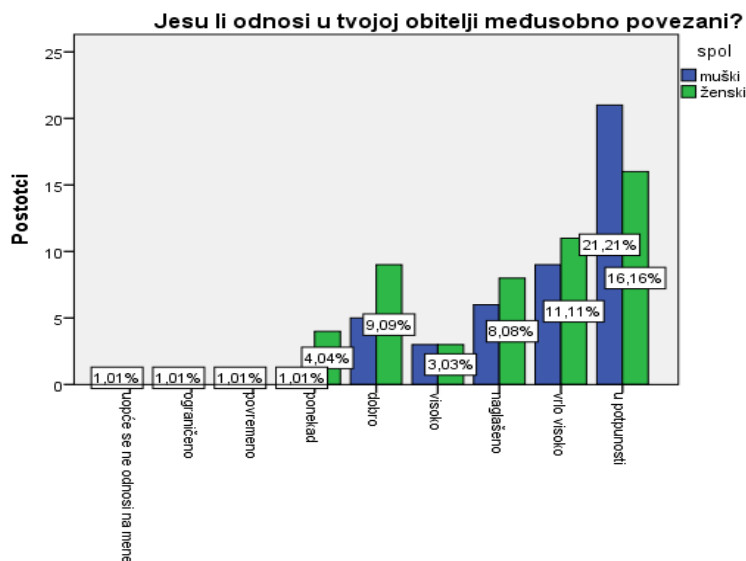
Grafikon 5. *Kako bi procijenio/la međusobnu obiteljsku odanost obzirom na spol ispitanika*

Ispitanici iz učeničkog doma u većoj mjeri obiteljsku odanost procjenjuju kao naglašenu njih (10,00%), dok je (5,00%) ispitanika iz roditeljskog doma obiteljsku odanost procijenilo kao naglašenu. (14,00%) ispitanika iz učeničkog doma obiteljsku odanost procjenjuju vrlo visokom, a (12,00%) ispitanika iz roditeljskog doma vrlo visokom procjenjuje obiteljsku odanost. (19,00%) ispitanika iz učeničkog doma obiteljsku odanost procjenjuje na stupnju procjene *u potpunosti*, a na istom stupnju procjene je (17,00%) ispitanika iz roditeljskog doma. Moglo bi se reći kako ispitanici koji borave u učeničkom domu obiteljsku odanost percipiraju većom nego ispitanici koji borave u roditeljskom domu (*Grafikon 6.*).

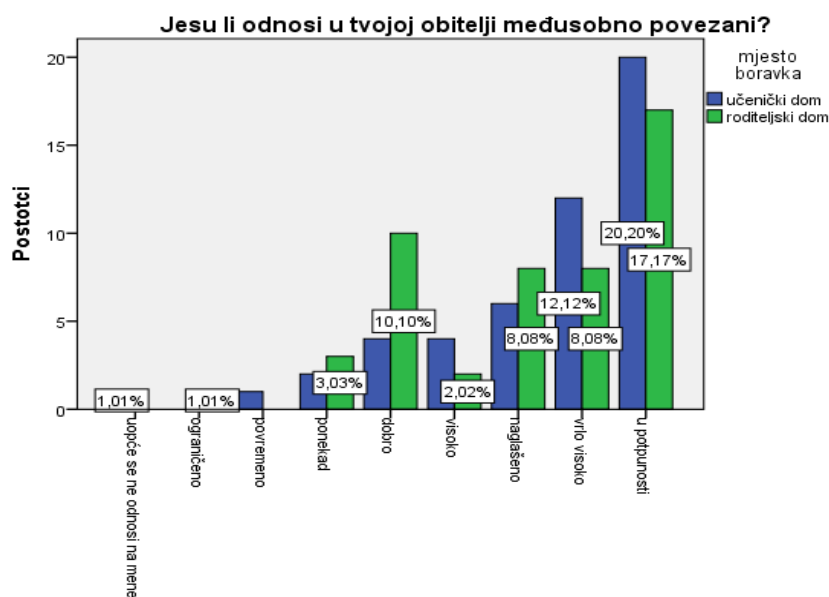
Grafikon 6. *Kako bi procijenio/la međusobnu obiteljsku odanost obzirom na mjesto boravka ispitanika*

Ženske ispitanice dimenziju emocionalne povezanosti uopće nisu procjenjivale na najnižim stupnjevima skale *uopće se ne odnosi na mene, ograničeno i povremeno*. Obzirom na to očekivalo bi se da su emocionalnu povezanost procijenile visokom na skali kohezije, ali muški ispitanici su, tu dimenziju, na najvišem stupnju skale *u potpunosti* također procijenili u većem postotku (21,21%) nego ženske ispitanice kojih je na ovom stupnju procjene (16,16%) (*Grafikon 7.*).

Grafikon 7. Jesu li odnosi u tvojoj obitelji međusobno povezani obzirom na spol ispitanika

Ispitanici koji borave u učeničkom domu procjenjuju kako su odnosi u njihovoj obitelji međusobno povezaniji od ispitanika koji borave u roditeljskom domu. Na najvišim stupnjevima skale *vrlo visoko* ispitanici iz učeničkog doma obiteljsku povezanost procijenili su u postotku od (12,12%), a ispitanici iz roditeljskog doma u postotku od (8,08%). Da su odnosi u obitelji *u potpunosti* međusobno povezani procijenilo je (20,20%) ispitanika iz učeničkog doma te (17,17%) ispitanika iz roditeljskog doma (*Grafikon 8.*).

Grafikon 8. Jesu li odnosi u tvojoj obitelji međusobno povezani obzirom na mjesto boravka ispitanika

6.3. Mišljenje adolescenata o obiteljskoj komunikaciji

Tablica 2. prikazuje odgovore ispitanika o dimenzijama komunikacije u obitelji: vještina slušanja, govornih vještina, iskazivanja, jasnoće, poštovanja i međusobnog obzira. Odgovori ispitanika prikazani su u postotcima obzirom na stupnjeve procjene: 1 – uopće se ne odnosi na mene i roditelje, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često, 5 – gotovo uvijek, 6 – uvijek. Prikazana je i M – aritmetička sredina te SD – standardna devijacija odgovora ispitanika.

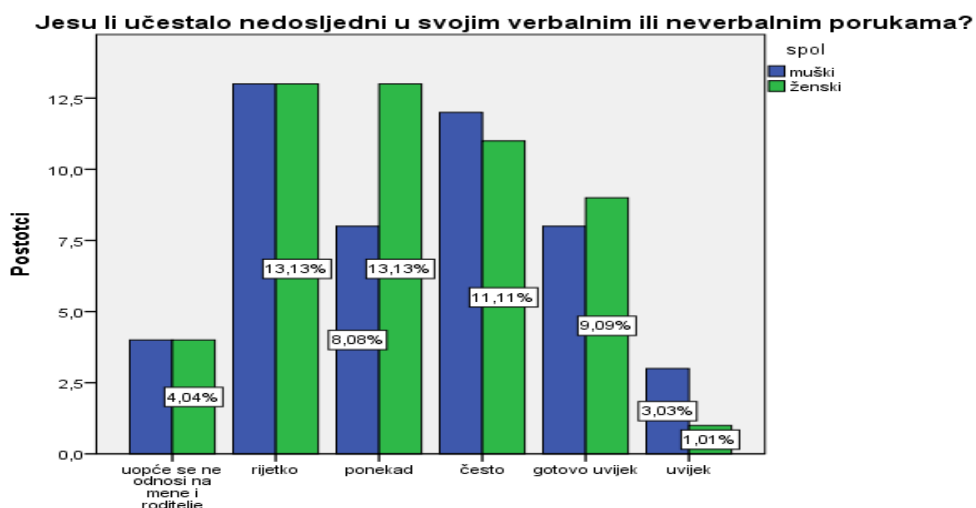
Komunikacija	1	2	3	4	5	6	M	SD
Kada razgovaraš s roditeljima o svojim problemima, slušaju li te oni pažljivo?	0,0	1,0	5,0	13,0	30,0	51,0	5,25	0,936
Jesu li empatični, misliš li da razumiju tvoje osjećaje (ili probleme)?	1,0	5,0	14,0	22,0	31,0	27,0	4,58	1,224
Je li ti dovoljno jasno kad u obitelji netko o tebi govori samo „sebi“, a kada o tebi govori „drugima“ (drugim osobama)?	4,3	2,1	24,5	21,3	29,8	18,1	4,24	1,301
Obraćaju li ti se roditelji u govoru izravno sa svojim zahtjevima, mišljenjem, očekivanjima...	0,0	0,0	8,0	29,0	37,0	26,0	4,81	0,918
Očituju li tvoji roditelji jasno svoja mišljenja, stavove, vrednote?	0,0	0,0	6,0	20,0	39,0	35,0	5,03	0,893
Jesu li tvoji roditelji jasni u iskazivanju svojih verbalnih poruka prema tebi?	0,0	2,0	5,1	25,3	38,4	29,0	4,88	0,961
Jesu li učestalo nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama?	8,1	26,3	21,2	23,2	17,2	4,0	3,27	1,346
Jesu li tvoji roditelji dosljedni u svojim postupcima prema tebi?	0,0	1,0	11,0	26,0	32,0	30,0	4,79	1,028
Poštuju li te tvoji roditelji i imaju li obzira prema tebi?	1,0	1,0	3,0	6,0	17,0	72,0	5,53	0,937

Tablica 2. – Komunikacija između roditelja i djeteta

Najniže procijenjena, na skali za ispitivanje komunikacije između roditelja i djeteta, je sedma čestica skale *Jesu li učestalo nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama* (M=3,27; SD=1,346). Iz deskriptivnih podataka vidljivo je kako ispitanici smatraju da su njihovi roditelji ponekad nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama. Najviše procijenjena, na skali za ispitivanje komunikacije između roditelja i djeteta, je posljednja čestica skale *Poštuju li te tvoji roditelji i imaju li obzira prema tebi* (M=5,53; SD=0,937). Ispitanici procjenjuju kako ih njihovi roditelji gotovo uvijek ili uvijek poštuju i imaju obzira prema njima. Ostale čestice skale procijenjene su visoko na skali za ispitivanje komunikacije između roditelja i djeteta. Pa tako, ispitanici smatraju da ih roditelji gotovo uvijek slušaju

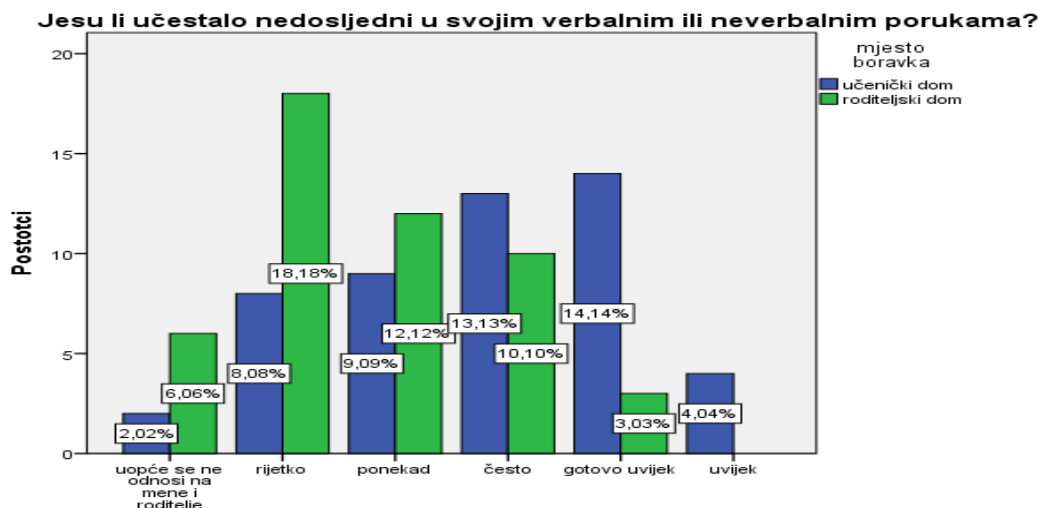
pozorno *Kada razgovaraš s roditeljima o svojim problemima, slušaju li te oni pozorno?* (M=5,25; SD=0,936), nadalje percipiraju kako su njihovi roditelji gotovo uvijek empatični i razumiju njihove osjećaje *Jesu li empatični, misliš li da razumiju tvoje osjećaje (ili probleme)?* (M=4,58; SD=1,224). Roditelji se gotovo uvijek u govoru obraćaju izravno sa svojim zahtjevima, mišljenjima i očekivanjima *Obraćaju li ti se roditelji u govoru izravno sa svojim zahtjevima, mišljenjem, očekivanjima...* (M=4,81; SD=0,981), gotovo uvijek očituju jasno svoja mišljenja, stavove i vrednote *Očituju li tvoji roditelji jasno svoja mišljenja, stavove, vrednote?* (M=5,03; SD=0,893) te su gotovo uvijek jasni u iskazivanju svojih verbalnih poruka prema ispitanicima *Jesu li tvoji roditelji jasni u iskazivanju svojih verbalnih poruka prema tebi?* (M=4,88; SD=0,961). Naposljetku ispitanici procjenjuju kako su njihovi roditelji gotovo uvijek dosljedni u postupcima prema njima *Jesu li tvoji roditelji dosljedni u svojim postupcima prema tebi?* (M=4,79; SD=1,028). Čestica skale koja se izdvaja je *Je li ti dovoljno jasno kad u obitelji netko o tebi govori samo „sebi“, a kada o tebi govori „drugima“ (drugim osobama)?* (M=4,24; SD=1,301). (24,5%) ispitanika procjenjuje da im je samo ponekad jasno kad u obitelji netko o njima govori samo sebi ili kada to čini sa drugim osobama jer im se prema Zloković (2012) niti u jednoj situaciji roditelji ne obraćaju neposredno.

Muški ispitanici su na stupnju procjene *uvijek* zastupljeniji od ženskih ispitanica po pitanju nedosljednosti roditelja u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama. Pa tako, muški ispitanici u većem postotku procjenjuju kako su njihovi roditelji uvijek učestalo nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama njih (3,03%) od ženskih ispitanica, njih (1,01%). Budući da su muški ispitanici zastupljeniji u procjeni roditeljske nedosljednosti u verbalnim i neverbalnim porukama na stupnju procjene *uvijek* može se reći kako smatraju da su roditelji nedosljedniji u svojim verbalnim i neverbalnim porukama prema njima nego što to smatraju ženske ispitanice. Na stupnju procjene *ponekad* veći postotak ženskih ispitanica procjenjuje da su njihovi roditelji ponekad nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama njih (13,13%) od muških ispitanika koji procjenjuju istu varijablu u postotku od (8,08%) (*Grafikon 9.*).

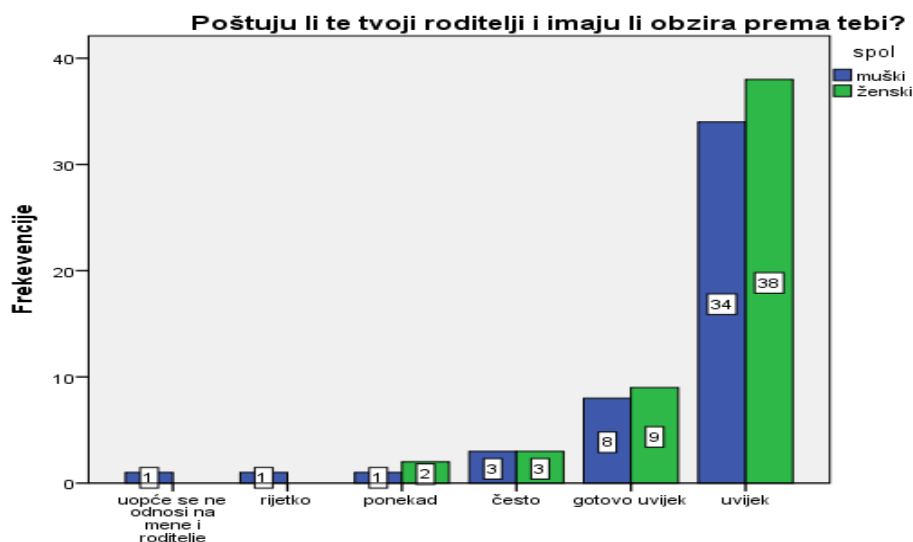
Grafikon 9. Jesu li učestalo nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama obzirom na spol ispitanika

Ispitanici koji borave u učeničkom domu smatraju da su njihovi roditelji učestalo nedosljedniji u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama od ispitanika koji borave u roditeljskom domu. Na stupnju procjene *rijetko* ispitanici iz roditeljskog doma su zastupljeniji njih (18,18%) dok je ispitanika iz učeničkog doma (8,08%) procijenilo da su njihovi roditelji rijetko učestalo nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama. Isto tako, na stupnju procjene *gotovo uvijek* zastupljeniji su ispitanici iz učeničkog doma. Pa tako, njih (14,14%) procjenjuje da su njihovi roditelji gotovo uvijek nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama prema njima dok su ispitanici iz roditeljskog doma u postotku od (3,03%) procijenili istu varijablu. Isto tako, *Grafikon 10.* prikazuje da ispitanici koji borave u roditeljskom domu roditeljsku nedosljednost u verbalnim ili neverbalnim porukama uopće nisu procjenjivali na najvišem stupnju procjene *uvijek*. Da su njihovi roditelji uvijek učestalo nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama smatraju jedino ispitanici koji borave u učeničkom domu i to njih (4,04%) (*Grafikon 10.*).

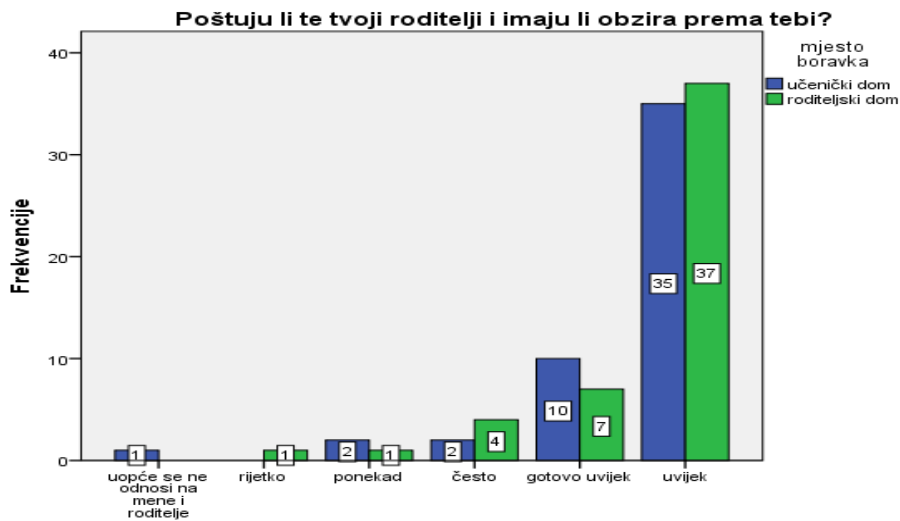
Grafikon 10. Jesu li učestalo nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama obzirom na mjesto boravka ispitanika

Nema značajnih spolnih razlika u procjeni poštovanja roditelja prema ispitanicima. To znači da muški ispitanici i ženske ispitanice otprilike podjednako procjenjuju poštuju li ih roditelji i imaju li obzira prema njima. Jedino je vidljivo da ženske ispitanice u malo većem broju (N=38) procjenjuju da ih roditelji *uvijek* poštuju i imaju obzira prema njima od muških ispitanika (N=34) (Grafikon 11.).

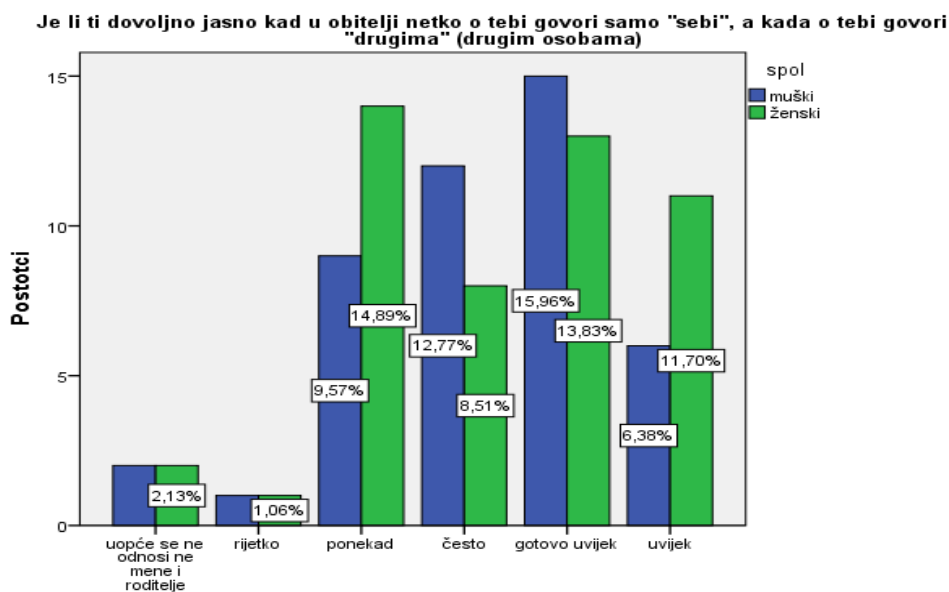
Grafikon 11. Poštuju li te tvoji roditelji i imaju li obzira prema tebi obzirom na spol ispitanika

Nema značajnih razlika u procjeni poštovanja i obzira roditelja prema ispitanicima obzirom na mjesto boravka ispitanika. Ipak možemo zamijetiti vrlo malu razliku u procjeni ispitanika koji borave u roditeljskom domu. Na stupnju procjene *gotovo uvijek* primjetno je da su ispitanici koji borave u roditeljskom domu u malo većem broju procijenili da ih roditelji uvijek poštuju i imaju obzira prema njima njih (N=37) za razliku do ispitanika koji borave u roditeljskom domu njih (N=35) (*Grafikon 12.*).

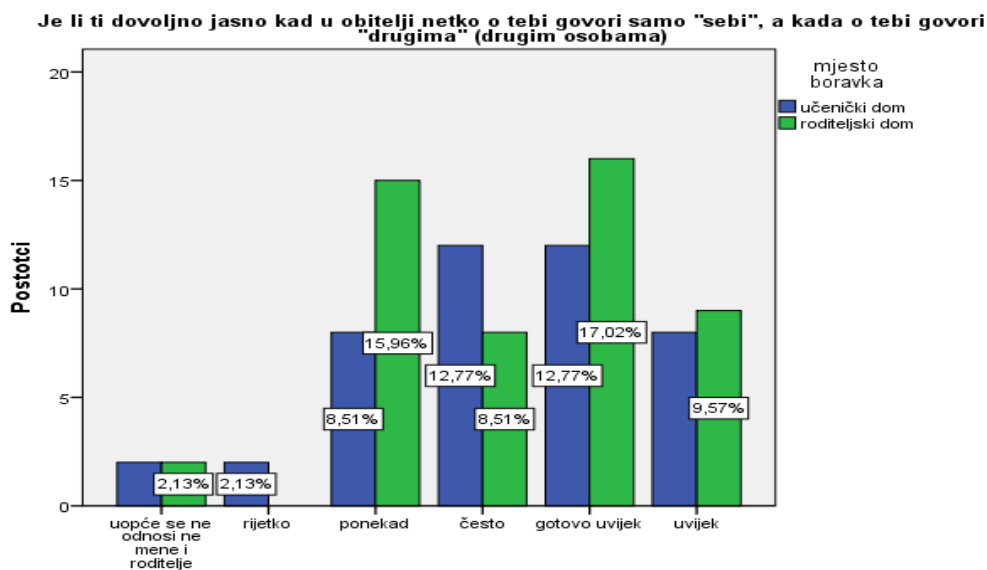
Grafikon 12. *Poštuju li te tvoji roditelji i imaju li obzira prema tebi obzirom na mjesto boravka ispitanika*

Ženske ispitanice u većem postotku (14,89%) procjenjuju kako im je ponekad jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“. (12,77%) muških ispitanika i (8,51%) ženskih ispitanica procjenjuje kako im je često jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“. Isto tako, muški ispitanici procjenjuju kako im je gotovo uvijek jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“, u većem postotku (15,96%) od ženskih ispitanica (13,86%). U najvišem stupnju procjene ipak su ženske ispitanice zastupljenije, pa tako (11,70%) ženskih ispitanica te (6,38%) muških ispitanika procjenjuje kako im je uvijek jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“. Određeni postotak ispitanika procjenjuje kako se ova varijabla *uopće ne odnosi na njih i roditelje*. (2,13%) muških ispitanika i ženskih ispitanica procjenjuje da im je rijetko jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“. Isto tako, (1,06%) muških ispitanika i ženskih ispitanica procjenjuje da im je rijetko jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“ (*Grafikon 13.*)

Grafikon 13. Je li ti dovoljno jasno kad u obitelji netko o tebi govori samo „sebi“, a kada o tebi govori „drugima“ (drugim osobama) obzirom na spol ispitanika

(15,96%) ispitanika koji borave u roditeljskom domu i (8,51%) ispitanika koji borave u učeničkom domu procjenjuje da im je ponekad dovoljno jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“. Ispitanicima koji borave u učeničkom domu češće je jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“. Pa tako, (12,77%) ispitanika koji borave u učeničkom domu procjenjuje da im je često dovoljno jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“, dok za istu razinu procjene nalazimo (8,51%) ispitanika koji borave u roditeljskom domu. Ipak su ispitanici koji borave u roditeljskom domu u većem postotku (17,02%) procijenili da im je gotovo uvijek dovoljno jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“ od ispitanika koji borave u učeničkom domu (12,77%). Također, (9,57%) ispitanika koji borave u roditeljskom domu procjenjuje da im je uvijek dovoljno jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“. Ispitanici koji borave u roditeljskom domu uopće nisu zastupljeni na stupnju procjene *rijetko*, dok je 2,13% ispitanika koji borave u učeničkom domu procijenilo kako im je rijetko dovoljno jasno kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“ ili kada o njima govori „drugima“. Obzirom na navedeno ispitanicima koji borave u roditeljskom domu je jasnije kada u obitelji netko o njima govori samo „sebi“, a kada o njima govori „drugima“ (Grafikon 14.).

Grafikon 14. Je li ti dovoljno jasno kad u obitelji netko o tebi govori samo „sebi“, a kada o tebi govori „drugima“ (drugim osobama) obzirom na mjesto boravka ispitanika

6.4. Zadovoljstvo komunikacijom u obitelji

U četvrtom dijelu upitnika provjeravalo se kako ispitanici procjenjuju zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima te jesu li adolescenti koji svoju obitelj procjenjuju kohezivnijom zadovoljniji komunikacijom sa svojim roditeljima. Podaci o zadovoljstvu komunikacijom nalaze se u *Tablici 3.*, a podaci o zadovoljstvu komunikacijom u odnosu na obiteljsku koheziju nalaze se u *Tablici 4.*

Jesi li zadovoljan/a komunikacijom između tvojih roditelja i tebe?	Frekvencija	Postotci
1. u potpunosti	64	64,0
2. samo djelomično	18	18,0
3. povremeno	12	12,0
4. rijetko	3	3,0
5. nisam uopće	3	3,0
Ukupno	100	100,0

Tablica 3. – Zadovoljstvo komunikacijom u obitelji

Većina ispitanika je u potpunosti zadovoljna komunikacijom s roditeljima (N=64, 64%), a samo djelomično je komunikacijom zadovoljno (N=18, 18,00%) ispitanika. Komunikacijom s roditeljima samo povremeno je zadovoljno (N=12, 12,00%) ispitanika, a rijetko ili nije uopće zadovoljno je (N=3, 3,00%) ispitanika (*Tablica 3.*).

		Jesu li odnosi u tvojoj obitelji međusobno povezani?	Kakvom bi procijenio/la međusobnu obiteljsku odanost?	Kakvom bi procijenio/la uključenost, sudjelovanje i interakciju među članovima obitelji?	Kako bi procijenio/la međusobne odnose, postupke među roditeljima?	Kakvom bi procijenio/la povezanost između roditelja i tebe?	Provodiš li sa svojim roditeljima dovoljno vremena?	Rabi li se u tvojoj obitelji zajednički prostor boravka, razgovora, rješavanja problema?
Jesi li zadovoljan/a komunikacijom između tvojih roditelja i tebe?	Pearson Correaliton	-,477**	-,353**	-,364**	-,274**	-,435**	-,290**	-,246**

*p<0,05; **p<0,01

Tablica 4. Korelacija između obiteljske kohezije i zadovoljstva komunikacijom kod adolescenata

Između varijabli obiteljske kohezije i zadovoljstva komunikacijom s roditeljima kod ispitanih adolescenata postoji statistički značajna povezanost što znači da su adolescenti iz kohezivnijih obitelji zadovoljniji komunikacijom s roditeljima.

Povezanost među članovima obitelji statistički je značajno povezana sa zadovoljstvom komunikacijom s roditeljima kod ispitanih adolescenata ($P<0,01$, $P=0,000$, $r= -,477$). Povezanost među članovima obitelji je sa zadovoljstvom komunikacijom s roditeljima negativno² povezana što, u ovom slučaju, znači da što su odnosi u obitelji međusobno povezaniji to je zadovoljstvo komunikacijom veće, korelacija spada u srednje jaku.

²Kada govorimo o negativnoj povezanosti znamo da bi to inače predstavljalo da što je povezanost među članovima obitelji veća to je zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima manje, ali u ovom slučaju što je manja vrijednost zadovoljstva komunikacijom znači da su ispitanici zadovoljniji komunikacijom s roditeljima. Budući da na skali procjene zadovoljstva komunikacijom 1 predstavlja *u potpunosti*, a 5 je vrijednost koja predstavlja *nisam uopće*.

Obiteljska odanost statistički je značajno povezana sa zadovoljstvom komunikacijom s roditeljima kod ispitanih adolescenata ($P < 0,01$; $P = 0,000$, $r = -,353$). Korelacija između obiteljske odanosti i zadovoljstva komunikacijom s roditeljima kod ispitanih adolescenata je negativna. Da je korelacija negativna, i u ovom slučaju, znači da što je veća obiteljska odanost to je i zadovoljstvo komunikacijom veće kod ispitanih adolescenata. Budući da govorimo o koeficijentu korelacije ($r = -,353$) možemo reći kako ta vrijednost predstavlja osrednju povezanost.

Obiteljska uključenost, sudjelovanje i interakcija također su statistički značajno povezane sa zadovoljstvom komunikacijom kod ispitanih adolescenata ($P < 0,01$; $P = 0,000$, $r = -,364$). Korelacija između obiteljske uključenosti, sudjelovanja i interakcije sa zadovoljstvom komunikacijom s roditeljima je negativna što, kao i u prethodna dva slučaja, znači da što su obiteljska uključenost, sudjelovanje i interakcija veći to su ispitanici zadovoljniji komunikacijom sa svojim roditeljima. Navedena korelacija spada u osrednju korelaciju. Općenito gledano zadovoljstvo adolescenata svojim roditeljima, kao i zadovoljstvo roditelja kako komunikacijom tako i svojom roditeljskom ulogom pokazuje se važnom za funkcioniranje obitelji (Zloković, Nenadić – Bilan, 2012).

Nadalje, odnosi i postupci među roditeljima su statistički značajno povezani sa zadovoljstvom komunikacijom sa roditeljima kod ispitanih adolescenata ($P < 0,05$; $P = 0,006$, $r = -,274$). Povezanost između odnosa i postupaka među roditeljima sa zadovoljstvom komunikacijom je negativna što, i ovoga puta, znači da što su odnosi i postupci među roditeljima viši to su adolescenti zadovoljniji komunikacijom sa svojim roditeljima. Navedena korelacija spada u slabu korelaciju.

Povezanost između roditelja i adolescenta statistički je značajno povezana sa zadovoljstvom komunikacijom s roditeljima ispitanih adolescenata ($P < 0,01$; $P = 0,000$, $r = -,435$). Povezanost između roditelja i adolescenta je negativno povezana sa zadovoljstvom komunikacijom adolescenata sa roditeljima što znači da što ispitanici povezanost sa roditeljima procjenjuju većom to je i zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima veća. Korelacija je srednje jaka između ovih dviju varijabli.

Statistički značajna povezanost postoji i između vremena provedenog s roditeljima i zadovoljstva komunikacijom s roditeljima ($P < 0,01$; $P = 0,004$, $r = -,290$). Korelacija je kao i u drugim varijablama obiteljske kohezije negativno povezana sa zadovoljstvom komunikacijom s roditeljima te je slaba.

Naposljetku, zajednički prostor boravka, razgovora i rješavanja problema statistički je značajno povezan sa zadovoljstvom komunikacijom s roditeljima kod ispitanih adolescenata

($P < 0,05$; $P = 0,014$, $r = -,246$). Korelacija je kao i u drugim varijablama obiteljske kohezije negativna što znači, i u ovom slučaju, da ukoliko se rabi zajednički prostor boravka, razgovora i rješavanja problema tada su adolescenti zadovoljniji komunikacijom sa svojim roditeljima. Treba naglasiti kako je varijabla zajedničkog prostora boravka, razgovora i rješavanja problema varijabla koja je najmanje povezana sa zadovoljstvom komunikacijom od gore navedenih varijabli ($r = -,246$), dok je varijabla koja je najpovezanija sa zadovoljstvom komunikacijom sa roditeljima kod adolescenata varijabla povezanosti obiteljskih odnosa ($r = -,477$) (Tablica 4.).

6.5. Percepcija obiteljske kohezivnosti adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu

Kako bismo utvrdili postoji li statistički značajna razlika u percepciji obiteljske kohezivnosti ispitanika koji borave u učeničkom domu i onih koji borave u roditeljskom domu proveden je T-test za nezavisne uzorke. (Tablica 5.)

	t	df	p	Učenički dom		Roditeljski dom	
				M	SD	M	SD
Jesu li odnosi u tvojoj obitelji međusobno povezani?	,879	97	,381	8,46	1,940	8,12	1,878
Kakvom bi procijenio/la međusobnu obiteljsku odanost?	1,630	89,884	,107	8,76	1,437	8,20	1,959
Kakvom bi procijenio/la uključenost/sudjelovanje i interakciju među članovima obitelji?	1,300	98	,197	7,96	1,873	7,44	2,120
Kako bi procijenio/la međusobne odnose, postupke među roditeljima?	1,098	98	,275	7,86	2,176	7,38	2,194
Kakvom bi procijenio/la povezanost između roditelja i tebe?	,610	98	,543	8,28	2,157	8,02	2,104
Provodiš li sa svojim roditeljima dovoljno vremena?	- 1,587	97	,116	6,58	2,467	7,31	2,064
Rabi li se u tvojoj obitelji zajednički prostor boravka, razgovora, rješavanja problema?	-,306	98	,760	7,46	2,720	7,62	2,498

Tablica 5. Usporedbe obiteljske kohezivnosti adolescenata s obzirom na mjesto boravka

S ciljem utvrđivanja postoji li statistički značajna razlika u percepciji obiteljske kohezivnosti ispitanika koji borave u učeničkom domu i onih koji borave u roditeljskom domu proveden je T-test za nezavisne uzorke. Analiza je potvrdila kako nema statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika što znači da ispitanici koji borave u učeničkom domu i oni koji borave u roditeljskom domu otprilike podjednako percipiraju obiteljsku koheziju.

6.6. Zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima kod adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu

Kako bismo utvrdili postoji li statistički značajna razlika u percepciji zadovoljstva komunikacijom s roditeljima ispitanika koji borave u učeničkom i roditeljskom domu te muških ispitanika i ženskih ispitanica proveden je T-test za nezavisne uzorke. Podaci koji se odnose na ispitanike iz učeničkog i roditeljskog doma nalaze se u *Tablici 6.*, a podaci koji se odnose na spolne razlike u zadovoljstvu komunikacijom s roditeljima nalaze se u *Tablici 7.*

	t	df	p	Učenički dom		Roditeljski dom	
				M	SD	M	SD
Jesi li zadovoljan/a komunikacijom između tvojih roditelja i tebe?	-,690	98	,492	1,56	1,033	1,70	,995

Tablica 6. Usporedba zadovoljstva adolescenata komunikacijom s roditeljima obzirom na mjesto boravka

S ciljem utvrđivanja postoji li statistički značajna razlika u percepciji zadovoljstva komunikacijom ispitanika koji borave u učeničkom domu i onih koji borave u roditeljskom domu proveden je T-test za nezavisne uzorke. Analiza je potvrdila kako nema statistički značajnih razlika ($t(98)=-0,692$, $p>0,05$; $p=0,492$) u odgovorima ispitanika što znači da ispitanici koji borave u učeničkom domu i oni koji borave u roditeljskom domu otprilike su podjednako zadovoljni komunikacijom sa svojim roditeljima, ali ono što je vidljivo jest da ispitanici koji borave u roditeljskom domu su malo češće zadovoljniji komunikacijom sa svojim roditeljima ($M=1,70$, $SD=0,995$) od ispitanika koji borave u učeničkom domu ($M=1,56$, $SD=1,033$), iako ona nije statistički značajna.

	t	df	p	Muški ispitanici		Ženske ispitanice	
				M	SD	M	SD
Jesi li zadovoljan/a komunikacijom između tvojih roditelja i tebe?	-,639	98	,524	1,56	1,090	1,69	,940

Tablica 7. Spolne razlike zadovoljstva adolescenata komunikacijom s roditeljima

S ciljem utvrđivanja postoji li statistički značajna razlika u zadovoljstvu komunikacijom ispitanika prema spolu proveden je T-test za nezavisne uzorke. Analiza je potvrdila kako nema statistički značajnih razlika ($t(98) = -,639$, $p > 0,05$, $p = 0,524$) u odgovorima ispitanika što znači da muški ispitanici i ženske ispitanice podjednako procjenjuju zadovoljstvo komunikacijom sa svojim roditeljima. Ono što je vidljivo je da su ženske ispitanice ipak malo zadovoljnije komunikacijom sa svojim roditeljima ($M = 1,69$, $SD = 0,940$) od muških ispitanika ($M = 1,56$, $SD = 1,090$)

7. ZAKLJUČCI

Odnosi koji su uspostavljeni u obitelji utječu na sam razvoj djeteta, a isto tako tijekom cijeloga života određuju ponašanje osobe. Potrebno je provoditi istraživanja koja će poticati kvalitetnije odnose u obitelji. Istraživanjem obiteljske kohezije i komunikacije daje se prilog i pomoć u ostvarivanju te svrhe (Zloković, 2012), a i ovo istraživanje na neki način daje doprinos budući da je osnovni cilj bio istražiti neke dimenzije obiteljske kohezije i komunikacije te ispitati postoji li povezanost između kohezije obitelji i zadovoljstva komunikacijom u odnosu roditelja i adolescenta.

Istraživanje je provedeno na N=100 ispitanika od kojih N=50, (50,00%) borave u učeničkom, N=50, (50,00%) u roditeljskom domu. Od ukupnog broja (48,00%) su bili muški ispitanici, a (52,00%) su bile ženske ispitanice.

Ispitujući mišljenje adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu rezultati su pokazali kako je dimenzija vremena koje adolescent provodi sa roditeljima najniže procijenjena što znači da ispitanici smatraju kako je vrijeme koje provode sa svojim roditeljima dobro, ali nije naglašeno. Ispitanici smatraju kako ne provode onoliko vremena koliko bi željeli sa svojim roditeljima. Muški ispitanici su u većoj mjeri procijenili kako oni provode dovoljno vremena sa svojim roditeljima, dok su ispitanici koji borave u učeničkom domu u većoj mjeri procijenili da oni provode dovoljno vremena sa svojim roditeljima. Ispitanici visoko procjenjuju obiteljsku odanost što podrazumijeva visoko percipiranje odnosa roditelja i djeteta na skali obiteljske kohezije. Obiteljsku odanost većom percipiraju ženske ispitanice kao i ispitanici koji borave u učeničkom domu. Emocionalna povezanost je za ispitanike naglašena unutar njihovih obitelji. Muški ispitanici smatraju kako je emocionalna povezanost u njihovim obiteljima naglašenija od ženskih ispitanica. Ispitanici koji borave u učeničkom domu smatraju kako su odnosi u njihovoj obitelji međusobno povezani. Dimenziju obiteljske uključenosti ispitanici procjenjuju naglašenom kao i dimenziju obiteljskih odnosa. Emocionalne granice te fizički prostor ispitanici iz roditeljskog i učeničkog doma procjenjuju naglašenima u njihovim obiteljima.

Kada govorimo o komunikaciji između roditelja i ispitanih adolescenata rezultati su pokazali kako ispitanici smatraju da su njihovi roditelji ponekad nedosljedni u svojim verbalnim ili neverbalnim porukama. Muški ispitanici smatraju da su njihovi roditelji nedosljedniji u svojim verbalnim i neverbalnim porukama prema njima kao i ispitanici koji borave u

učeničkom domu. Iako su ispitanici procijenili da su njihovi roditelji ponekad nedosljedni u svojim verbalnim i neverbalnim porukama prema njima, u velikoj mjeri su procijenili kako ih roditelji poštuju i imaju obzira prema njima. Ženske ispitanice i muški ispitanici podjednako procjenjuju roditeljsko poštovanje i obzir prema njima dok ispitanici koji borave u roditeljskom domu smatraju kako ih njihovi roditelji češće poštuju i imaju obzira prema njima. Ispitanici smatraju kako ih njihovi roditelji gotovo uvijek pažljivo slušaju kada im se povjeravaju oko svojih problema i briga, isto tako roditelji su, prema mišljenju ispitanika, gotovo uvijek empatični i razumiju osjećaje ispitanika. Što se tiče govornih vještina kod roditelja, ispitanici procjenjuju da im se roditelji gotovo uvijek u govoru obraćaju izravno sa svojim zahtjevima, mišljenjima i očekivanjima. Isto tako, smatraju kako njihovi roditelji gotovo uvijek očituju jasno svoja mišljenja, stavove i vrednote te su gotovo uvijek jasni u iskazivanju svojih verbalnih poruka prema njima što se odnosi na dimenziju iskazivanja. Dimenzija jasnoće u komunikaciji od procijenjena je na način da je ispitanicima samo ponekad jasno kada u obitelji netko o njima govori „samo sebi“ ili kada to čini drugim osobama.

Što se tiče povezanosti, rezultati su pokazali kako je obiteljska kohezija povezana sa zadovoljstvom komunikacijom adolescenata sa njihovim roditeljima, a to znači da ukoliko je obitelj procijenjena kohezivnijom i zadovoljstvo komunikacijom je veće kod ispitanih adolescenata. Razlike među ispitanim adolescentima nisu pronađene jer nije pronađena statistički značajna razlika u procjeni obiteljske kohezije kod adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu. Isto tako, ispitanici koji borave u učeničkom i roditeljskom domu su otprilike podjednako zadovoljni komunikacijom s roditeljima što je slučaj i kada govorimo o muškim i ženskim ispitanicima jer ni kod njih nije pronađena statistički značajna razlika što znači da su otprilike podjednako zadovoljni komunikacijom sa svojim roditeljima.

Obzirom na rezultate koji su dobiveni ovim istraživanjem samo jedna od četiri postavljene hipoteze je potvrđena.

Prva postavljena hipoteza koja glasi da su adolescenti koji obitelj procjenjuju kohezivnijom zadovoljniji komunikacijom s roditeljima od adolescenata koji obitelj procjenjuju manje kohezivnom je, ovim istraživanjem, potvrđena. Sagledavajući povezanost između dimenzija obiteljske kohezije i zadovoljstva komunikacijom sa roditeljima dobivena je statistički značajna povezanost da su adolescenti koji obitelj procjenjuju kohezivnijom zadovoljniji komunikacijom s roditeljima.

U prilog ovom nalazu ide i zaključak koji su donijeli Farrell i Barnes (1993) u svojem istraživanju utjecaja kohezije i adaptibilnosti na odnose među roditeljima i adolescentima prema kojem se u kohezivnijim obiteljima bilježi bolje funkcioniranje pojedinca, bolja komunikacija između roditelja i djeteta, bolji bračni konsenzus i ponašajni ishodi adolescenata. Bezinović i sur. (2004). su potvrdili kako obiteljska kohezivnost jako određuje zadovoljstvo životom kod adolescenata. Iako se rezultati iz navedenog istraživanja odnose na adolescente koji borave na selu i u gradu on svakako podupire i rezultat koji je dobiven istraživanjem obiteljske kohezije i zadovoljstva komunikacijom na adolescentima koji borave u učeničkom i roditeljskom domu. Rezultati Bezinović i sur. (2004). odnose se na zadovoljstvo životom koje je određeno obiteljskom kohezivnošću, ali ukoliko su adolescenti zadovoljni životom to vjerojatno znači da su zadovoljni i komunikacijom sa svojim roditeljima što je slučaj u ovome istraživanju. Nadalje, da su adolescenti koji obitelj percipiraju kohezivnijom zadovoljniji komunikacijom s roditeljima, potvrđuje i činjenica da između percepcije funkcioniranja obitelji i zadovoljstva životom postoji statistički značajna povezanost (Shek 1998, prema Bezinović i sur., 2004).

Ispitanici su sve dimenzije obiteljske kohezije procijenili vrlo visoko na skali za procjenu obiteljske kohezije što upućuje na visoku izraženost obiteljske kohezije kod adolescenata koji borave u učeničkom domu i onih koji borave u roditeljskom domu. Obitelji u kojima se bilježi visoka stopa kohezivnosti su „umrežene“, „zapletene“ obitelji. U takvim obiteljima je povezanost među članovima obitelji vrlo visoka, a individualnost pojedinih članova je vrlo niska (Matejević, 2010). Zloković (2012). je svojim istraživanjem obiteljske kohezije i pozitivne komunikacije na adolescentima 6. i 7. razreda, također, potvrdila da su ispitanici obiteljsku koheziju procijenili vrlo visokom. Taj nalaz upućuje na „razvijanje ovisničkih, zatvorenih i manje istraživačkih tendencija djece u razvoju kao pogodno tlo za manipulaciju okoline“ (Zloković, 2012: 284).

Druga postavljena hipoteza koja se odnosi na to da adolescenti koji svakodnevno borave s roditeljima percipiraju veću kohezivnost obitelji od adolescenata koji borave u učeničkom domu, ovim istraživanjem, nije potvrđena. Ovim istraživanjem dobiven je rezultat koji glasi kako nema statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika na instrumentu obiteljske kohezije, što znači da ispitanici koji borave u učeničkom domu i oni koji borave u roditeljskom domu otprilike podjednako percipiraju obiteljsku koheziju. Jedan od zadataka adolescencije je i separacija od roditelja (Graovac 2010). Ispitanici koji borave u učeničkom domu su se već djelomično „odvojili“ od svojih roditelja nakon završetka osnovne škole u

dobi između 14 i 15 godina starosti. Budući da su se ispitanici, koji borave u učeničkom domu, vrlo rano „odvojili“ od svojih roditelja oni su i dalje ovisni o njima u vidu, primjerice, financija. Obzirom na to, vrlo je vjerojatno da ispitanici koji borave u učeničkom domu održavaju redovnu komunikaciju te redovno posjećuju svoje roditelje, kada im to školske obaveze dopuštaju. U prilog toj činjenici ide i vlastito iskustvo obavljanja praktičnog rada u učeničkom domu „Podmurvice“ u kojemu je bilo vidljivo konstantno održavanje kontakata učenika sa roditeljima kao i stručnog kadra učeničkog doma. Isto tako, učenici imaju tendenciju odlazanja u roditeljski dom tijekom vikenda. Može se pretpostaviti da se upravo zbog toga percepcija obiteljske kohezije, kod ispitanika koji borave u učeničkom domu, nije smanjila te stoga nije ni dobivena statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika iz učeničkog i roditeljskog doma na pitanjima vezanima uz procjenu obiteljske kohezije.

Treća postavljena hipoteza koja se odnosi na to da su adolescenti koji svakodnevno borave sa svojim obiteljima zadovoljniji komunikacijom s roditeljima od adolescenata koji borave u učeničkom domu, ovim istraživanjem, nije potvrđena. Nije dobivena statistički značajna razlika u odgovorima ispitanika što znači da ispitanici koji borave u učeničkom domu i oni koji borave u roditeljskom domu otprilike su podjednako zadovoljni komunikacijom sa svojim roditeljima. Većina ispitanika, bilo da borave u učeničkom domu ili roditeljskom domu, su iskazali da su u potpunosti zadovoljni komunikacijom sa svojim roditeljima (N=64, 64%). U prilog ovom nalazu ide i činjenica koja kaže kako mlađi odrasli i adolescenti komunikaciju u obitelji smatraju glavnom kvalitetom obiteljskog zadovoljstva (Svetina i sur., 2011) pa ne čudi da nije utvrđena razlika i zadovoljstvu komunikacijom s roditeljima adolescenata koji borave u učeničkom i roditeljskom domu

Četvrta postavljena hipoteza odnosi se na to da su adolescentice zadovoljnije komunikacijom s roditeljima od adolescenata, ovim istraživanjem, nije potvrđena. Analiza provedena u istraživanju potvrdila je kako nema statistički značajnih razlika u odgovorima ispitanika što znači da muški ispitanici i ženske ispitanice podjednako procjenjuju zadovoljstvo komunikacijom sa svojim roditeljima. U prilog ovome rezultatu ide nalaz Barnes i Olsona (1985) koji zaključuju kako ne postoje razlike između muških ispitanika i ženskih ispitanica kada se radi o percepciji komunikacije sa njihovim roditeljima. Bezinović i sur. (2004). potvrdili su kako su muški ispitanici zadovoljniji životom od ženskih ispitanica. Zadovoljstvo životom vrlo vjerojatno uključuje i komunikaciju, odnosno može se pretpostaviti ukoliko su muški ispitanici zadovoljniji životom bit će zadovoljniji i komunikacijom s roditeljima. Iako ovaj rezultat nije u skladu s rezultatom koji je dobiven istraživanjem obiteljske kohezije i

zadovoljstva komunikacijom, postoje istraživanja čiji rezultati kažu kako ne postoje razlike u zadovoljstvu životom adolescenata muškog i ženskog spola (Dew i Huebner, 1994; Huebner i sur., 2000, prema Bezinović i sur., 2004), a time, pretpostavlja se, i da nema razlike u zadovoljstvu komunikacijom sa roditeljima kod muških i ženskih adolescenata (Bezinović i sur., 2004).

Sam doprinos ovoga rada očituje se u tome što je istraživanje provedeno na ispitanicima koji borave u roditeljskom i učeničkom domu te nije dobivena očekivana razlika u odgovorima tih dviju skupina ispitanika što svakako može biti od pomoći u radu stručnjacima učeničkog doma s njihovim korisnicima koji svakodnevno borave u učeničkom domu 24 sata dnevno, a neki od njih i vrlo daleko od svojih roditelja.

Istraživanje bi valjalo provesti na većem uzorku adolescenata, a isto tako, u uzorak, bi trebalo uključiti i roditelje adolescenata. Bez roditelja adolescenata dobivamo samo jednosmjernu informaciju o obiteljskoj kohezivnosti, komunikaciji i zadovoljstvu komunikacijom bez da se situacija sagleda iz oba kuta jer obitelj, osim djece, sačinjavaju i roditelj ili roditelji.

8. LITERATURA

1. *Adolescencija i mentalno zdravlje*, (2006). Zagreb, Institut za antropologiju, dostupno na:
http://www.inantro.hr/admin/_upload/_files/cscamphpei/Adolescencija%20i%20mentalno%20zdravlje.pdf, pristupljeno 28.02.2016
2. Arbunić, A., Ljubetić, M. (2006). Skrbne i ubojite navike u ponašanju u odnosima sa „značajnim drugim“. U: *Napredak*, 2(14), str. 149 - 161
3. Baer, J. (2002). Is Family Cohesion a Risk or Protective Factor during Adolescent Development? U: *Journal of Marriage and Family*, 64 (3), str. 668-675
4. Barišić, J., Svetozarević, S., Duišin, D. (2011). Modeli porodičnog funkcionisanja – novine, preporuke, mogućnosti i ograničenja. U: *Engrami*, 33 (1), str. 47-60
5. Barnes, H.L., Olson, D.H., (1985). Parent – adolescent communication and circumplex model. U: *Child development*, 56(2), str. 438 – 447
6. Bezinović, P., Manestar, K., Dedić – Ristić, Z. (2004). Obiteljska kohezivnost i zadovoljstvo životom djevojaka i mladića iz sela i grada. U: *Sociologija sela*, 42 (1/2), str. 157 - 172
7. Boričević Maršanić, V. (2011). *Povezanost usklađenosti roditelja u odgoju s emocionalnim i ponašajnim problemima adolescenata*, Zagreb: Psihijatrijska bolnica za djecu i mladež, dostupno na:
<http://medlib.mef.hr/1872/1/mar%C5%A1ani%C4%87.pdf>, pristupljeno 20.02.2016
8. Buljan Flander, G. (2013). Adolescencija – izazovi odrastanja. U: *Lada*, dostupno na:
<http://www.poliklinika-djeca.hr/aktualno teme/adolescencija-%E2%80%93-izazovi-odrastanja/>, pristupljeno 20.02.2016
9. Diminić – Lisica, I., Rončević – Gržeta, I. (2010). Obitelj i kronična bolest. U: *medicina fluminensis*, 46 (3), str. 300 – 308
10. Farrell, M.P., Barnes, G.M. (1993). Family Systems and Social Support: A Test of the Effects of Cohesion and Adaptability on the Functioning of Parents and Adolescents. U: *Journal of Marriage and Family*, 55 (1), str. 119-132
11. Feldman, S., S., Gehring, T., M. (1988). Changing Perceptions of Family Cohesion and Power across Adolescence. U: *Child Development*, 59 (4), str. 1034 – 1045
12. Ferić, M., Žižak, A. (2004). Komunikacija u obitelji – percepcija djece i mladih. U: *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 40 (1), str. 25 – 38
13. Fine, M.J., Lee, S.W. (2000). *Handbook of Diversity in Parent Education: The Changing Faces of Parenting and Parent Education*, Academic Press
14. Graovac, M. (2010). *Adolescent u obitelji*, Klinika za psihijatriju, KBC Rijeka, Rijeka
15. Haralambos, M., Heald, R. (1980). *Uvod u sociologiju*, Zagreb, Nakladni zavod Globus
16. *Izješće o radu učeničkog doma Ivana Mažuranića Zagreb u školskoj godini 2014./2015.*, dostupno na:

- http://www.mazuranac.hr/templates/ja_medicare/dokumenti/IZVJESCE_O_RADU_2014-2015.pdf, pristupljeno 15.06.2016
17. *Izješće o radu učeničkog doma u školskoj godini 2013./2014.*, dostupno na: http://www.ucenickidom-karlovac.hr/images/dokumenti/izvjescje_o_radu_UDK_za_2013-14.pdf, pristupljeno 15.06.2016
 18. *Izještaj o radu učeničkog doma Varaždin za školsku godinu 2014./2015.*, dostupno na: <http://www.ucenickidom-vz.hr/cms/upload/dokumenti/Izvje%C5%A1%C4%87e%20dom%20Vara%C5%BE din%202014%202015%20.pdf>, pristupljeno 15.06.2016
 19. Janković, J. (1995). Teorijska promišljanja o obitelji. U: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 4 (4-5), str. 433 – 449
 20. Janković, J. (2004). *Pristupanje obitelji – sustavni pristup*. Zagreb: Alinea.
 21. Janković, J., Pandža – Ferenčak, M. (1993). Dinamika zadovoljavanja obiteljskih potreba u uvjetima masovne migracije stanovništva u svjetlu triju temeljnih teorija. U: *Revija za socijalnu politiku*, 1 (1), str. 53 – 65
 22. Jensen Arnett, J. (1999). Adolescent Storm and Stress, Reconsidered. U: *American Psychologist*, 54 (5), str. 317 – 326
 23. Klapan, A. (1996). *Učenje u učeničkom domu*, Rijeka; Pedagoški fakultet u Rijeci
 24. Kouneski E.F. (2000). *The Family Circumplex Model, Faces II, and Faces III: Overview of Research and Applications*, University of Minnesota, dostupno na: http://buildingrelationships.com/pdf/faces_and_circumplex.pdf, pristupljeno 15.02.2016
 25. Kouneski, E.F. (2000). *Family assesment and the circumplex model: new research developments and the applications*, University of Minnesota, dostupno na: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.195.3412&rep=rep1&type=pdf>, pristupljeno 15.02.2016
 26. LaRossa, R., Reitzes, D.C, (1993). Symbolic Interactionism and Family Studies. U: Boss, P., Doherty, W.J., LaRossa, R., Schumm, W.R., Steinmetz, S.K. *Sourcebook of Family Theories and Methods*, 135 – 166, US; Springer
 27. Ljubetić, M. (2006). „*Obiteljsko ozračje i funkcioniranje obitelji*“ – skrbne i ubojite navike u komunikaciji, dostupno na: https://www.ffst.unist.hr/images/50013806/Ljubetic_012006.pdf, pristupljeno 13.06.2016
 28. Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*, Zagreb, Mali profesor
 29. Masselam V.S, Marcus R.F, Stunkard C.L. (1990). Parent-adolescent communication, family functioning, and school performance. U: *Adolescence*, 25 (99), dostupno na: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/2264520>
 30. Matejević, M. (2010). Obrasci porodičnog funkcionisanja i komunikacija na relaciji roditelj – adolescent. U: *Teme – časopis za društvene nauke*, str. 1421 – 1438
 31. Matthews, D.W. (1993). *Dysfunctional families – the problem behind the problem*, North Carolina Cooperative Extension Service, dostupno na: <https://www.ces.ncsu.edu/depts/fcs/pdfs/fcs4104.pdf>, pristupljeno 20.02.2016

32. Merkaš, M. (2012). *Uloga obitelji u razvoju socijalne kompetencije adolescenta*, Zagreb, Filozofski fakultet, dostupno na: https://bib.irb.hr/datoteka/610824.doktorat_09012013_final_MarinaMerkas.pdf, pristupljeno 15.06.2016
33. Milas, G. (2009). *Istraživačke metode u psihologiji i drugim društvenim znanostima*, Zagreb, Naklada Slap
34. Miliša, Z., Tolić, M. (2009). Uloga simboličkog interakcionizma u analizama medijske manipulacije. U: *Pedagojska istraživanja*, 6 (1-2), str. 57 – 71
35. Olson, D.H., Gorall, D.M. (2003). Circumplex model of marital and family systems. U; F. Walsh (ur.). *Normal Family Processes*, str. 514 – 547
36. Pavić, Ž. (1994). Fenomenologija i sociologija – Uvod u „refleksivnu sociologiju“. U: *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 3 (2-3), str. 279 – 295
37. Poredoš, D. (2003). Alzheimerova bolest i obitelj U; *Ljetopis socijalnog rada*, 10 (2), str. 243-254
38. Rosić, V. (1998). *Obiteljska pedagogija*, Rijeka, Filozofski fakultet
39. Rosić, V. (2001). *Domski odgoj*, Rijeka; Graftrade
40. Rusac, S. (2006). Nasilje nad starijim osobama. U: *Ljetopis socijalnog rada*, 13 (2), str. 331 – 346
41. Stephen A. Anderson (1986). Cohesion, Adaptability and Communication: A Test of an Olson Circumplex Model Hypothesis. U: *Family Relations*, 35 (2), str. 289 – 293
42. Stilin, E. (2005). *Stilovi rada i kompetencije odgajatelja u učeničkim domovima*, Rijeka; adamić
43. *Suradnja roditelja i doma*, dostupno na: <http://www.ucenickidomkvarner.hr/view.asp?idp=260&c=47>, pristupljeno 15.06.2016
44. Svetina, M., Zabret, E., Bajec, B (2011). Perception of family functioning: parental vs. non-parental perspective. U: *Suvremena psihologija*, 14(1), str. 5 - 15
45. Svetozarević, S.M. (2012). *Novi pristupi u otkrivanju psiholoških faktora rizika življenja u alkoholičarskim porodicama*, dostupno na: <https://fedorabg.bg.ac.rs/fedora/get/o:6790/bdef:Content/get>, pristupljeno 18.06.2016
46. Štalekar, V. (2010). Dinamika obitelji i prvi teorijski koncepti. U: *Medicina fluminensis*, 46 (3), str. 242-246
47. Tasić, D. (1994). Komunikacija između roditelja i djece i izražavanje poremećaja u ponašanju. U: *Kriminologija i socijalna integracija*, 2 (1), str. 59 – 76
48. Tsabari – Michael, N., Lavee, Y. (2012). Too close and too rigid: applying the circumplex model of family systems to first generation family firms. U; *Journal of Marital and family therapy*, 38 (s1), str. 105 – 116
49. Vrhovski, T. (2004). *Kvaliteta braka i neke sociodemografske varijable*, dostupno na: <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/105/1/TihanaVrhovski.pdf>, pristupljeno 14.06.2016
50. Vukasović, A. (2001). *Pedagogija*, Zagreb, Hrvatski katolički zbor

51. Zloković, J. (2007). Suvremene obitelji između tradicionalnih i virtualnih odnosa. U: Previšić, V., Šoljan, N.N., Hrvatić, N. (ur.). *Pedagogija prema cjeloživotnom obrazovanju i društvu znanja*, Zagreb; Hrvatsko pedagoško društvo, str. 761 - 770
52. Zloković, J. (2012). Obiteljska kohezija i pozitivna komunikacija u funkciji osnaživanja suvremene obitelji – Prinos istraživanju pedagoških aspekata odnosa u obitelji. U: *Školski vjesnik – Časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 61 (3), str. 265 – 287,
53. Zloković, J., Nenadić – Bilan, D. (2012). Neke odrednice zadovoljstva u obnašanju roditeljske uloge u odnosu na odabir odgojnih postupaka. U: *Školski vjesnik*, 61(1-2), str. 191 – 212
54. Zotović, M., Telečki, T., Mihić, I., Petrović, J. (2008). Relacije karakteristika porodice i prevladavanja stresa kod adolescenata. U: *Primenjena psihologija*, 1 (3-4), str. 145-160
55. Zuković, S., Ninković, S., Krstić, K. (2015). Vaspitni postupci roditelja iz ugla adolescenata. U: *Psihološka istraživanja*, 18 (1), str. 125 – 143

9. PRILOZI

Prilog 1. – Anketni upitnik za ispitivanje mišljenja adolescenata oko nekih dimenzija obiteljske kohezije i zadovoljstva komunikacijom s roditeljima

UPITNIK

Poštovani/a

studentica sam 2. godine diplomskog studija pedagogije pri Sveučilištu u Rijeci te za potrebe diplomskog rada provodim istraživanje koje se odnosi na obiteljsku koheziju (vezanost među članovima obitelji) i zadovoljstvo komunikacijom s roditeljima. Svrha istraživanja je podizanje razine kvalitete obiteljskih odnosa kao i pomoć stručnim suradnicima u radu s roditeljima i adolescentima.

Anketa se sastoji od četiri dijela: opći podaci, obiteljska kohezija, komunikacija roditelja i djeteta te zadovoljstvo komunikacijom u obitelji. Za popunjavanje ankete potrebno je 10 minuta, stoga te molim da izdvojiš toliko vremena i odgovoriš na slijedeća pitanja. Molim te da budeš iskren/a jer su tvoji odgovori anonimni i nitko neće saznati što si odgovorio/la.

I. OPĆI PODACI		
<i>U slijedećim pitanjima zaokruži odgovor koji se odnosi na tebe</i>		
SPOL	M	Ž
MJESTO BORAVKA	UČENIČKI DOM	RODITELJSKI DOM

U II. bloku pitanja potrebno je zaokružiti tvrdnju/odgovor koji se odnosi na tebe, pri čemu 1,2,3,4,5,6,7,8,9,10 predstavljaju

1= UOPĆE SE NE ODNOSI NA MENE

6=DOBRO

2=NEDOSTATNO

7=VISOKO

3=OGRANIČENO

8=NAGLAŠENO

4=POVREMENO

9=VRLO VISOKO

5=PONEKAD

10=U POTPUNOSTI

II. OBITELJSKA KOHEZIJA										
<i>Slijedeći niz pitanja odnosi se na tvoju povezanost s obitelji, molim te da iskreno odgovoriš na pitanja</i>										
	uopće se ne odnosi na mene	nedostatno	ograničeno	povremeno	ponekad	dobro	visoko	naglašeno	vrlo visoko	u potpunosti
1. Jesu li odnosi u tvojoj obitelji međusobno povezani?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
2. Kakvom bi procijenio/la međusobnu obiteljsku odanost?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3. Kako bi procijenio/la uključenost/sudjelovanje i interakciju među članovima obitelji?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
4. Kako bi procijenio/la međusobne odnose, postupke među roditeljima?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
5. Kakvom bi procijenio/la povezanost između roditelja i tebe?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
6. Provodiš li sa svojim roditeljima dovoljno vremena?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
7. Rabi li se u tvojoj obitelji zajednički prostor boravka, razgovora, rješavanja problema?	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

U III. bloku pitanja potrebno je zaokružiti tvrdnju/odgovor koji se odnosi na tebe, pri čemu 1,2,3,4,5,6 predstavljaju

1=UOPĆE SE NE ODNOSI NA MENE I RODITELJE

2=RIJETKO

3=PONEKAD

4=ČESTO

5=GOTOVO UVIJEK

6=UVIJEK

III. KOMUNIKACIJA IZMEĐU RODITELJA I DJETETA						
<i>Slijedeći niz pitanja odnosi se na tvoju komunikaciju s roditeljima, molim te da iskreno odgovoriš na pitanja</i>						
	uopće se ne odnosi na mene i roditelje	rijetko	ponekad	često	gotovo uvijek	uvijek
1.Kad razgovaraš s roditeljima o svojim problemima, slušaju li te oni pažljivo?	1	2	3	4	5	6
2.Jesu li empatični, misliš li da razumiju tvoje osjećaje ili probleme?	1	2	3	4	5	6
3.Je li ti dovoljno jasno kad u obitelji netko o tebi govori samo „sebi“, a kada o tebi govori „drugima“ (drugim osobama)?	1	2	3	4	5	6
4.Obraćaju li ti se roditelji u govoru izravno sa svojim zahtjevima, mišljenjima, očekivanjima...?	1	2	3	4	5	6
5.Očituju li tvoji roditelji jasno svoja mišljenja, stavove, vrednote?	1	2	3	4	5	6
6.Jesu li tvoji roditelji jasni u iskazivanju svojih verbalnih poruka prema tebi?	1	2	3	4	5	6
7.Jesu li učestalo nedosljedni u svojim verbalnim porukama ili neverbalnim porukama?	1	2	3	4	5	6
8.Jesu li tvoji roditelji dosljedni u svojim postupcima prema tebi?	1	2	3	4	5	6
9.Poštuju li te tvoji roditelji i imaju li obzira prema tebi?	1	2	3	4	5	6

U IV. bloku pitanja potrebno je zaokružiti tvrdnju/odgovor koji se odnosi na tebe, pri čemu 1,2,3,4,5, predstavljaju

1=U POTPUNOSTI

2=SAMO DJELOMIČNO

3=POVREMENO

4=RIJETKO

5=NISAM UOPĆE

IV. ZADOVOLJSTVO KOMUNIKACIJOM U OBITELJI					
<i>Slijedeći niz pitanja odnosi se na tvoje zadovoljstvo komunikacijom u obitelji, molim te da iskreno odgovoriš na pitanja</i>					
	u potpunosti	samo djelomično	povremeno	rijetko	nisam uopće
1. Jesi li zadovoljan/a komunikacijom između tvojih roditelja i tebe?	1	2	3	4	5

Hvala na suradnji!

